

CAP AL DESMANTELLAMENT DE LA IMPUNITAT DEL PODER CORPORATIU: CATÀLEG DE CASOS

Mecanismes i estratègies per la fiscalització
de les activitats empresarials



Catàleg realitzat en el marc del projecte

CONTRACTACIÓ PÚBLICA, EMPRESA I DRETS HUMANS EN ÈPOCA DE TRANSICIÓ ECOSOCIAL

Autoria:

Alejandra Durán Castellanos
Jaume Pujolràs i Pomés
CICra Justicia Ambiental

Suport en la recerca i revisió:

Beatriz Felipe Pérez, *CICra Justicia Ambiental*

Data de publicació:

Abril, 2025

Agraïments:

Les persones que formen part d'aquest projecte volem donar les gràcies especialment a les entitats i persones que conformen el Grup català d'Empresa i Drets Humans, i al seu compromís amb els col·lectius que des d'altres indrets del món defensen les vides dignes de ser viscudes.

Disseny i maquetació:

Maryann Estrada, *Mirada Colibrí*

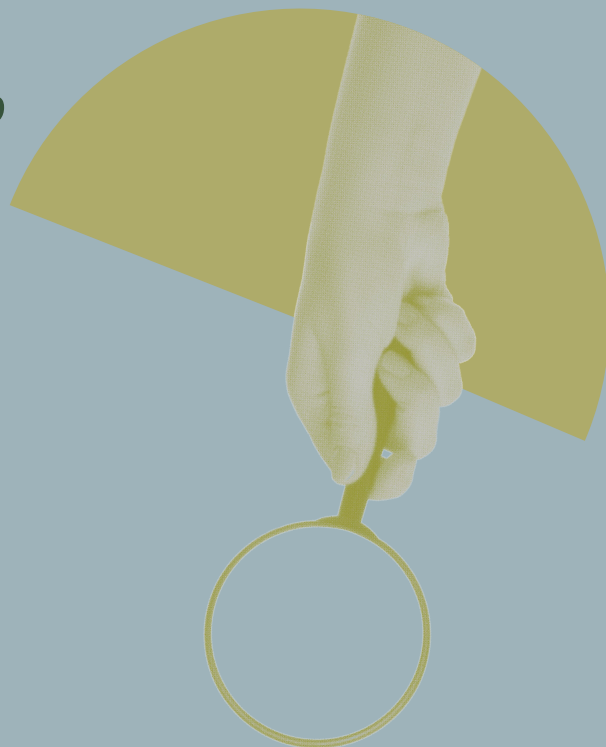
Amb el suport de:



**Ajuntament
de Barcelona**

El contingut d'aquest document és responsabilitat exclusiva de CICra Justicia Ambiental i de les organitzacions promotores i no reflecteix necessàriament l'opinió del seu finançador.

Aquesta publicació es distribueix sota llicència Creative Commons Atribució- NoComercial- CompartirIgual 4.0 Internacional: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.es>



ÍNDEX

1 INTRODUCCIÓ

1

2 EMPRESSES I DRETS HUMANS: CASOS D'ESTUDI

4

Cas 1: Projectes eòlics a l'Istme de Tehuantepec, Mèxic	6
Cas 2: Projecte hidroelèctric a Santa Cruz de Barillas, Guatemala	13
Cas 3: Extracció minera de fosfats i sorres minerals a la regió de Thiès, Senegal	19
Cas 4: Projecte petroler de Chevron-Texaco a l'Equador	27
Cas 5: Extracció petrolera al Delta del Níger, Nigèria	34
Cas 6: El retrocés de la glacera Palcaraju, Huaraz, Perú	41



1.

INTRODUCCIÓ



Treballar pel desmantellament de la impunitat del poder es tradueix a la pràctica en un seguit d'actuacions per la defensa dels drets humans, conformant un ampli ventall d'estratègies i de naturalesa molt variada. Lluny de ser un moviment homogeni, en cada territori, les estratègies per acabar amb la impunitat del poder corporatiu en la vulneració de drets humans han pres la seva pròpia forma i han seguit el seu curs arribant a resultats també diversos. Això es deu a les distintes idiosincràsies de les comunitats afectades, el tipus de vulneracions, o els mecanismes disponibles per a fer-hi front, entre altres condicionants. Tanmateix, totes elles neixen de la societat civil organitzada vinculada al territori afectat que, sumant forces en la col·lectivitat, mira d'assegurar el gaudi dels seus drets humans davant d'amenaques originades en actuacions i projectes d'empreses transnacionals (ETN).

Partint d'aquest punt en comú, **el present catàleg pretén recollir de forma sintètica i sistematitzada diferents mecanismes i estratègies que han servit a comunitats concretes en els seus intents de posar fi a vulneracions de drets humans causades per actuacions empresarials.** Tots els casos exposats es vinculen amb empreses europees, amb major o menor vincle amb Catalunya i l'Estat espanyol, les activitats de les quals impacten en comunitats radicades en països del Sud Global¹.

Aquesta recopilació de casos conclou la feina iniciada en el compendi titulat Cap al desmantellament de la impunitat del poder corporatiu: de la teoria a la pràctica², publicat l'octubre del 2024. El compendi explica conceptes, aporta elements d'anàlisi i instruments útils per aquelles persones o entitats que volen apropar-se i tenir un mapa general de l'estat actual de debats i estratègies existents per fer front a la impunitat del poder corporatiu. En ell, s'identifica la importància de traslladar a través d'un llenguatge sintètic i planer, alguns conceptes, enfocaments i debats jurídics (i no jurídics) clau sobre la matèria.

Prenent com a punt de partida el compendi, aquí es desenvolupen alguns casos reals destacats en la matèria i sintetitza el funcionament pràctic d'alguns dels mecanismes i instruments jurídics analitzats. Ho fa sota la mateixa premissa de promoure l'intercanvi i sistematització permanent de coneixements a través d'espais comuns que contribueixin a l'apoderament jurídic de les entitats que treballen per la defensa dels drets humans. Així, el catàleg tanca el cercle de la teoria a la pràctica que va iniciar el compendi amb l'objectiu de contribuir a la sensibilització i incidència sobre els efectes que les activitats d'algunes ETN tenen en els drets humans de les comunitats locals sobre les quals impacten.

Amb aquests objectius, tots els casos recopilats destaquen per les seves aportacions al conjunt de la lluita contra la impunitat corporativa. No obstant això, era important poder representar en aquest catàleg una mostra variada dels instruments i mecanismes esmentats en el compendi. D'aquesta manera, la voluntat de mostrar un ampli ventall d'estratègies de diferent naturalesa, i plasmar-les en conjunt, ha influït en la selecció de casos, independentment del resultat assolit en els processos de defensa dels drets humans afectats. Per això, entre els casos recopilats es poden trobar tant casos relativament exitosos, casos pendents, com casos en els quals el poder corporatiu i els mecanismes de la *nova lex mercatoria* han tombat les

1. En aquest document entenem que "Nord global" i "Sud global" són conceptes polítics, artificials, no geogràfics, que assenyalen la situació d'aquells països que comparteixen una posició estructural de centre (Nord) o de perifèria o semiperifèria (Sud) en el sistema-món modern. Vegeu: Cairo Carou, H. i Bringel, B. (2010). Articulaciones del Sur Global: afinidad cultural, internacionalismo solidario e Iberoamérica en la globalización contrahegemónica. *Geopolítica(s)*, 1(1), pp. 41-63. Disponible en [aquest enllaç](#).

2. Durán Castellanos, A. (2024). *Cap al desmantellament de la impunitat del poder corporatiu: de la teoria a la pràctica*. Barcelona: CICrA Justícia Ambiental. Disponible en [aquest enllaç](#).

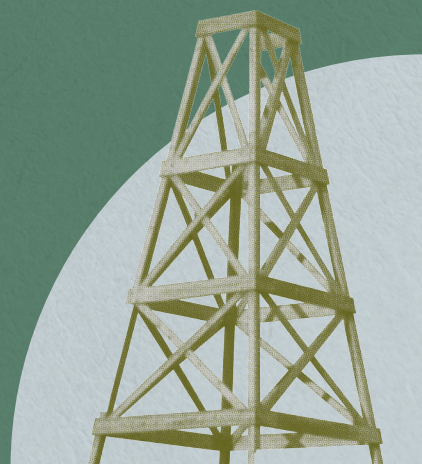
reclamacions de les comunitats afectades. Val a dir, però, que en cap dels casos que s'exposa les comunitats afectades han aconseguit que es fes justícia restituint al complet l'estat en què es trobaven els seus drets abans que les actuacions empresarials en qüestió impactessin en les seves vides i territoris.

Tenint en compte l'anterior, aquest catàleg recopila i sistematitza per categories mecanismes i instruments jurídics rellevants (normes, jurisprudència, institucions, centres d'investigació) que han servit per a la fiscalització de les activitats de les empreses del Nord Global que vulneren drets humans, socials i ambientals al Sud Global. Per fer-ho s'exposen conflictes que responen a aquests criteris amb la intenció de no només mostrar les vulneracions, sinó també de posar en relleu com s'ha treballat en cada escenari per remeiar els impactes soferts a través de mecanismes de denúncia i reparació, tant judicials com extrajudicials. Aquest treball s'alinea amb la necessitat de garantir per part dels Estats l'accés de les comunitats afectades a una reparació efectiva dels drets vulnerats. Necessitat imperativa per la consecució dels drets humans, que compta un ampli consens de la comunitat internacional³, i que s'inclou en l'article 7 de l'esborrany del Tractat Vinculant per Regular les activitats de les empreses transnacionals i altres empreses comercials.

3. Vegeu l'informe de l'Agència de Drets Fonamentals de la UE (2020). Business and Human Rights: access to remedy. Així mateix ho reconeix el Tribunal Europeu de Drets Humans en repetides ocasions: Uschakova, T. (2020). La responsabilidad de las empresas en el sistema del Consejo de Europa. *Lex Social: Revista De Derechos Sociales*, 10(2), pp. 174–205. Disponible en [aquest.enllaç](#).

2.

EMPRESSES I DRETS HUMANS: CASOS D'ESTUDI



El total de casos analitzats en aquest catàleg són sis i cadascun s'exposa en una fitxa per separat. **Els ítems de les fitxes estan pensats per facilitar la identificació dels elements clau que conformen cada cas**, tant pel que fa a les empreses, com pel que fa a de les comunitats les empreses involucrades i els possibles drets vulnerats. Alhora, **les fitxes posen en relleu les diferents estratègies d'exigibilitat de drets - judicials o no -, i els diferents mecanismes que han servit per a la fiscalització de l'activitat de l'empresa**. Com que cada fitxa respon a la necessitat d'il·lustrar alguna estratègia o mecanisme en particular, **el contingut d'aquests apartats varia per a cada cas recollit**. D'aquesta manera, hi haurà fitxes en les quals destaquin les estratègies extrajudicials engegades des de la societat civil, i d'altres en què les demandes judicials han tingut un pes més rellevant.

Els dos primers casos analitzen grans projectes d'energies renovables: els **projectes eòlics a l'Istme de Tehuantepec (Mèxic)**, i els **projectes hidroelèctrics a Santa Cruz de Barillas (Guatemala)**. En ells les comunitats afectades s'han servit de mecanismes nacionals específicament establerts per atendre a les vulneracions de drets de les seves comunitats, agràries i indígenes. Amb la inclusió d'aquests dos casos també es posa en relleu que, per tal de caminar cap a una transició energètica verdaderament justa amb els territoris i les seves comunitats, cal fer-ho de la mà de mecanismes per la justícia ambiental i els drets humans.

El tercer cas s'ubica a la zona de **Thiès, al Senegal**, i versa sobre **grans projectes extractius de fosfats i sorres minerals**. En ell es posa en relleu la gran rellevància de l'organització ciutadana per assolir poder de negociació davant les ETN, l'aliança amb ONG internacionals, i es presenta la interlocució amb l'empresa com a prèvia abans d'iniciar una reclamació judicial.

Els tres casos següents estan relacionats amb el sector energètic fòssil i en tots ells les comunitats afectades acaben portant les seves demandes judicials als països d'origen de les empreses matrius dels projectes que els amenacen. Es tracta, per un cantó, del projecte petroler de **Chevron-Texaco a l'Amazònia Equatoriana**. En ell es posa en relleu la incansable determinació de les comunitats afectades en la cerca de justícia restaurativa pels desastres contaminants que la companyia va causar als seus territoris i comunitats. Malgrat aconseguir una victòria als tribunals nacionals, el poder corporatiu i els mecanismes de la nova lex mercatoria van tombar les pretensions de les afectades i l'empresa segueix avui en dia impune. Seguidament, s'exposa el **cas de la comunitat nigeriana Ikebri, del Delta del Níger**, que després dels vessaments de cru per la negligència de la companyia italiana ENI, va portar el cas al tribunal de Milà i al Punt Nacional de Contacte Italià, pel compliment de les Línies Directrius de l'Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) per Empreses Multinacionals en termes de Dret Humans. L'últim cas consisteix en un litigi climàtic, **Lliuya contra la companyia energètica alemanya RWE**. En ell es mostra, un cop més, la possibilitat de judicialitzar l'extraterritorialitat dels efectes causats per activitats d'empreses del Nord Global. Aquest cas posa en relleu el vincle de les activitats empresarials amb el canvi climàtic i amb els drets humans, no només de les generacions presents, sinó també de les generacions futures.

CAS 1: PROJECTES EÒLICS A L'ISTME DE TEHUANTEPEC, MÈXIC



Arogeneradors d'energia eòlica a l'Istme de Tehuantepec (Mèxic). MARTA MOLINA.
Autoria: Catalunya Plural

EMPRESSES MARIU

- Electricité de France, EDF.
- Iberdrola.
- Renovalia Energy Group.

ENTRAMAT DE LES EMPRESSES INVOLUCRADES

- **Electricité de France, EDF:** responsable del parc eòlic **Gunaa Sicarú**.
- **Iberdrola** (empresa principal): responsable del parc eòlic **La Venta III**.
 - Iberdrola actua a través de **Iberdrola Mèxic** (filial).
- **Renovalia Energy Group:** matriu empresarial italiana.
 - Renovalia Reserve: filial espanyola en el moment dels fets. Va ser adquirida pel fons d'inversions **Cerberus** (2019).
 - **Desarrollos Eólicos Mexicanos, Demex** (filial de Renovalia Reserve a Mèxic i responsable del parc eòlic **Piedra Larga**)
- **Siemens Gamesa Renewable Energy:** empresa hispano-alemanya que proporciona turbines de molins eòlics.
- **Naturgy, Fenosa, Banc Santander, Acciona:** multinacionals amb capital espanyol que participen en el desenvolupament de corredor eòlic a l'Istme de Tehuantepec.

PAÍS AFECTAT

Mèxic

SECTOR ECONÒMIC

Energies renovables (energia eòlica) a l'Estat de Oaxaca (Mèxic)

A l'Istme de Tehuantepec (Oaxaca) existeixen actualment (2021) 29 parcs eòlics operatius, amb una capacitat de 3.000 MW operats principalment per empreses estrangeres entre les quals es troben Iberdrola, Naturgy, Gamesa, Renovalia, Fenosa, Banc Santander, i EDF.

DESCRIPCIÓ BREU DEL PROJECTE ECONÒMIC

Les condicions eòliques de l'Istme de Tehuantepec han atret els interessos de múltiples empreses transnacionals del sector de energia renovable. En aquesta fitxa es recullen els impactes dels següents projectes:

- L'any 2017, l'empresa transnacional francesa EDF va engegar els plans per construir el **megaprojecte eòlic "Gunaa Sicarú"** a l'Istme de Tehuantepec. El projecte preveia prendre terres catalogades com a comunals per construir 115 aerogeneradors amb una potència de 300 MW.
- El **parc eòlic "La Venta III"** ubicada a l'Ejido "La Venta" va ser una de les infraestructures eòliques més grans d'Amèrica Llatina, amb 120 turbines eòliques (Gamesa) desenvolupades per Iberdrola. El projecte, adjudicat a Iberdrola i Gamesa l'any 2006, compta amb 103 MW de potència. L'any 2024 aquesta empresa va vendre aquest parc a l'Estat mexicà a través de Mexico Infrastructure Partners, un dels principals administradors de fons d'inversió en els sectors d'infraestructura i energia d'Amèrica Llatina i que administra el Fons Nacional d'Infraestructura (Fonadin) a Mèxic.
- La instal·lació del parc eòlic de **"Piedra Larga"** va començar a la població d'Unión Hidalgo l'any 2011. L'inici del projecte es va fer sense consulta ni informació a la població local. L'empresa va pagar 200 pesos per hectàrea, abans de construir les torres, i després 250 pesos anuals per hectàrea. Tot i que els pagaments han anat augmentant, mai han superat els cinc mil pesos per hectàrea. El parc s'havia de desenvolupar amb una inversió de 200 milions d'USD, 45 aerogeneradors i una capacitat de generació de 90 megawatts.

IMPACTES SOFERTS I POSSIBLES DRETS VULNERATS

En general, **els projectes eòlics ubicats a l'Istme de Tehuantepec comporten múltiples impactes**: des de canvis de l'ús de la terra fins a altres afectacions ambientals, passant també per la militarització i masculinització del territori impactant sobre tradicions i cultures ancestrals.

La comunitat Unión Hidalgo i en particular el Comitè de Resistència davant el Projecte Eòlic d'Unión Hidalgo (Oaxaca) denuncia greus afectacions socioculturals, així com la vulneració de drets com: el dret a la vida; dret a la integritat física; dret a la llibertat d'expressió i manifestació; dret a la lliure associació; dret a la consulta prèvia lliure i informada del poble indígena Zapoteca; dret al territori; dret a la propietat privada; drets sobre els recursos naturals; drets ancestrals dels pobles indígenes; dret a un medi ambient sa.

NORMATIVA SUSCEPTIBLE DE SER VULNERADA

Normativa internacional

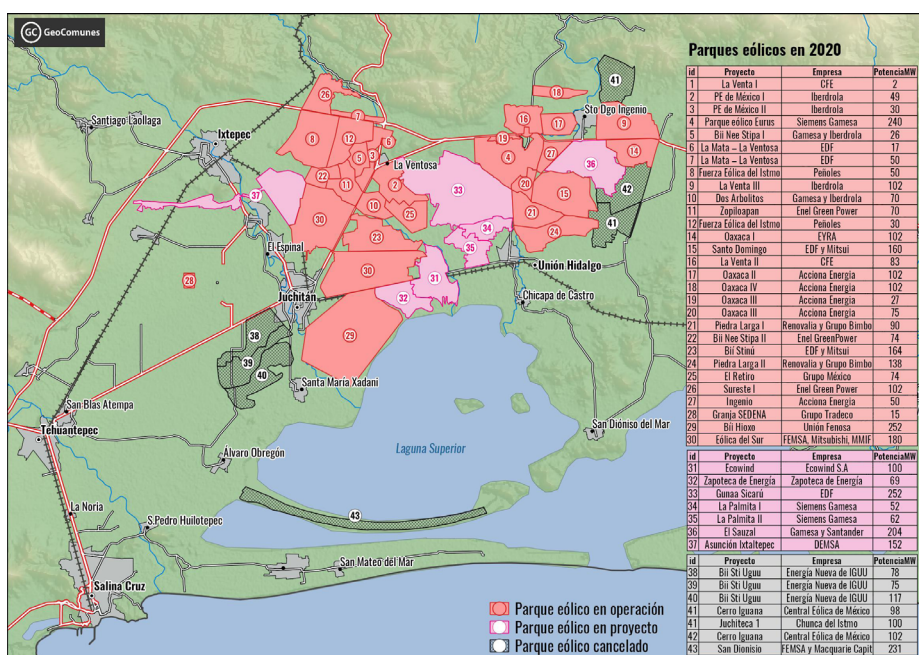
Conveni 169 de la OIT relatiu als pobles indígenes i tribals.

- Article 6.1 i 6.2, sobre consultes degudes als pobles indígenes afectats.
- Declaració de l'ONU sobre pobles indígenes de 2007.
- Articles 2, 19, 26 i 36, sobre la no discriminació dels pobles indígenes, el seu dret a consulta, als territoris, i la corresponent obligació dels Estats a salvaguardar aquests drets.
- Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics.
- Article 19, sobre la llibertat d'expressió.
- Convenció Americana sobre Drets Humans.
- Article 13, sobre la llibertat d'expressió; article 26, sobre no discriminació; article 27, sobre el dret de les minories ètniques.
- Protocol adicional a la Convenció Americana sobre Drets Humans en matèria de Drets Econòmics, Socials i Culturals.
- Article 11, sobre medi ambient sa; article 21, sobre seguretat pública.

Normativa nacional

Constitució Política dels Estats Units Mexicans, de 1917.

- Article 1, deure de l'Estat a fer respectar els drets humans; 2, drets dels pobles indígenes; 4, medi ambient sa; 6, lliure accés a la informació; 7, llibertat d'expressió; 9, lliure associació; 27 sobre la propietat de les terres.
- Llei per la Protecció de les Persones Defensores dels Drets Humans i Periodistes, Mèxic, 2012.
- Article 24, agressions a defensores de drets humans i periodistes.
- Llei del Sistema Estatal de Seguretat Pública de Oaxaca.
- Article 2 seguretat pública; 47, sobre els deures de la Policia Estatal.
- Llei Orgànica Municipal del l'Estat de Oaxaca.
- Article 28, sobre el deure de les administracions locals de respectar, promoure i protegir les poblacions indígenes.



Relació de parcs eòlics a l'Istme de Tehuantepec, Mèxic. Aquest arxiu es troba sota llicència de Genèrica d'Atribució/Compar-tir-Igual 2.0
 Autoria: GeoComunes



ESTRATÈGIES D'EXIGIBILITAT DE DRETS (JUDICIALS I EXTRAJUDICIALS)

ESTRATÈGIES COMUNES

Aliança amb centres d'investigació i de litigi transnacional com les organitzacions ProDESC, European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR) i Terre Solidaire (CCFD) (2011).

Aliança amb Colectivo Geocomunes, grup d'investigació dedicat a elaborar dades geogràfiques per acompanyar als pobles en la defensa dels béns comunitaris (2011).

Alertes tempranes emeses per la defensoria dels drets humans del Poble de Oaxaca on s'esmenta el projecte La Venta III (Iberdrola) i el projecte "Central Eólica Gunaa Sicarú" (EDF) (2018).

PARC EÒLIC "GUNAA SICARÚ"

Tres demandes de "amparo indirecto" que, presentades pel Comité de Resistencia davant el Projecte Eòlic d'Unión Hidalgo (Oaxaca), van permetre conèixer el megaprojecte "Central Eólica Gunaa Sicarú" (de l'empresa francesa EDF Renewables) (2016).

Interposició d'un litigi transnacional fonamentat en la Llei francesa sobre el deure de vigilància (2020). Aquesta demanda va ser interposada per ProDESC, ECCHR i la Comunitat Indígena d'Unión Hidalgo davant els tribunals civils de París (França). El jutjat va admetre la competència i va assenyalar que la responsabilitat a jutjar serà d'EDF (matriu) i no de l'empresa filial, tot i que l'any anterior havia denegat la mesura cautelar per una formalitat processal (2022). En roda de premsa l'organització ProDESC va explicar que aquesta eral primer vegada que un poble indígena invocava els seus drets i portava a una empresa francesa davant els seus tribunals nacionals en virtut de la llei francesa del deure de vigilància de les empreses (2022).

PARC EÒLIC "PIEDRA LARGA"

11 posesionarios i la representació de béns comunals d'Unión Hidalgo, asesorats per ProDESC van presentar varies demandes davant el Tribunal Agrari (TUA) Districte 22, amb seu a Tuxtepec, per afectació substantiva als drets a la terra i el territori de les comunitats afectades (2013).

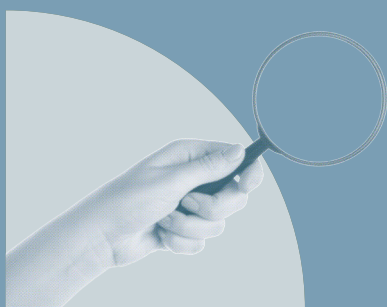
Les persones afectades van presentar una demanda de "amparo indirecto" davant el Jutjat Primer de Districte a l'Estat de Oaxaca (2014).

Més endavant, els 11 comuners d'Unión Hidalgo van presentar "amparo directo", el qual va ser remès al Primer Tribunal Col·legiat de Circuit del Centre Auxiliar de la Cinquena Regió, a Culiacán, Sinaloa (2016).

PARC EÒLIC “LA VENTA III”

Denúncies públiques de l'*Asamblea de los Pueblos Indígenas del Istmo en Defensa de la Tierra y el Territorio* de les violacions de drets per part d'Iberdrola i suspensió dels treballs de construcció del parc (2011).

Reclamacions judicials a Iberdrola per la compra-venta dels contractes d'arrendament de les terres camperoles i canvis en les condicions pactades (2013, 2016 i 2023).



**MECANISMES I INSTRUMENTS
RELLEVANTS QUE HAN SERVIT
PER A LA FISCALITZACIÓ DE
L'ACTIVITAT DE LES EMPRESES**

PARC EÒLIC “GUNNA SICARÚ”

Arran de les demandes de “amparo indirecto”, la Comissió Federal d'Electricitat (CFE) va **cancel·lar definitivament el contracte de subministrament elèctric signat amb EDF**. Aquesta decisió es va donar a conèixer pel Jutjat Primer del Districte de Oaxaca, tot i que EDF va afirmar que aquesta suspensió no afectaria el projecte (2021).

La llavors Ministre d'Energia Mexicana, Rocío Nahle, va ordenar el **cessament del parc abans de la seva posada en marxa** (2022).

Després de tres anys de discussions aspectes processals, **la Cort d'Apel·lacions de Paris va admetre a tràmit la demanda interposada per ProDESC, ECCHR i la Comunitat Indígena d'Unión Hidalgo**. El Tribunal s'ha de pronunciar sobre les qüestions de fons relatives al deure de vigilància de l'empresa EDF i drets humans i ambientals afectats (2024)

PARC EÒLIC “LA VENTA III”

Sense pronunciaments judicials a data de febrer de 2025.

PARC EÒLIC “PIEDRA LARGA”

En primera instància, el Tribunal Agrari va declarar vàlids els contractes d'arrendament argumentant “la bona fe de l'empresa que desconeixia la condició agrària dels sòls” (2016).

El Primer Tribunal Col·legiat de Circuit del Centre Auxiliar de la Cinquena Regió va concedir l'empara i protecció als demandants, i va demanar al magistrat del Tribunal Agrari 222 que repregués el procediment per al reconeixement de les terres com a comunals i que es respectessin les costums i especificitats culturals de la comunitat indígena inherent a la forma de subscripció de contractes (2017).

Després de 9 anys de judici, **el Tribunal Agrari de Tuxtepec va declarar la nul·litat definitiva dels contractes d'arrendament d'11 comunitats membres d'Unión Hidalgo amb l'empresa Desarrollos Eólicos Mexicanos S.A. de C.V. (Demex)**. La sentència declara que la matriu espanyola haurà de retornar els terrenys ocupats per construir el parc eòlic "Piedra Larga" (2022).

EL CAS ESTÀ RELACIONAT AMB EUROPA, L'ESTAT ESPANYOL O CATALUNYA? COM?

Sí, el cas té relació directa amb Europa i Espanya.

Parc eòlic "Gunaa Sicarú". Electricité de France (EDF) és una empresa pública propietat en un 83% de l'Estat francès.

Parc eòlic "La Venta III". Va ser propietat d'Iberdrola fins l'any 2024. L'European Investment Bank ha finançat 78,5 milions d'euros al parc eòlic La Venta III (Iberdrola). L'any 2024 l'Estat mexicà va fer una **gira per Estats Units i Europa** on es promocionava els beneficis de l'Istme de Tehuantepec amb l'objectiu de captar empreses transnacionals entre elles les europees, a través de la política enmarcada en el Global Gateway.

Parc eòlic "Piedra Larga". El projecte va ser iniciat per **Desarrollos Eólicos Mexicanos, Demex**. Demex era una filial mexicana de Renovalia Reserve, empresa de capital espanyol. En el moment dels fets, Renovalia Reserve era alhora empresa filial de **Renovalia Energy Group** (matriu empresarial italiana). Tanmateix, l'any 2019, Renovalia Reserve **va ser adquirida pel fons d'inversions Cerberus**.

FONTS

APIIDTT (2021). *Roda de premsa de l'Assemblea de Pobles de l'Istme en Defensa de la Terra i el Territori sobre l'amparo 302/2020 contra que va aconseguir la suspensió del parc eòlic Guna Sicuarú*. Disponible a: www.facebook.com/watch/live/?v=2635453063416473&ref=watch_permalink

Bran-Guzmán, E. (2020). The struggle for territory in Mesoamerica. *Latin American and Caribbean Ethnic Studies* 16(2).

Defensoría de los Derechos Humanos del Pueblo de Oaxaca (23 de juny de 2018). *Alerta temprana "Caso Unión Hidalgo"*. Disponible a: www.derechoshumanosoaxaca.org/alertas/2018/alerta.union.hidalgo.pdf

ECCHR, ProDesc i la Comunitat Indígena d'Unión Hidalgo. (s.d.) *Gunaa Sicarúu wind park. Case report*. Disponible a: www.ecchr.eu/fileadmin/Fallbeschreibungen/20201013_Case_report_EDF_EN.pdf

Juárez-Hernández, S. i León, G. (2014). Energía eólica en el istmo de Tehuantepec: desarrollo, actores y oposición social. *Problemas del Desarrollo*, 48(178). Disponible a: www.sciencedirect.com/science/article/pii/S030170361470879X/pdf?md5=cc4e1615966219871daaf342d90d7345&pid=1-s2.0-S030170361470879X-main.pdf

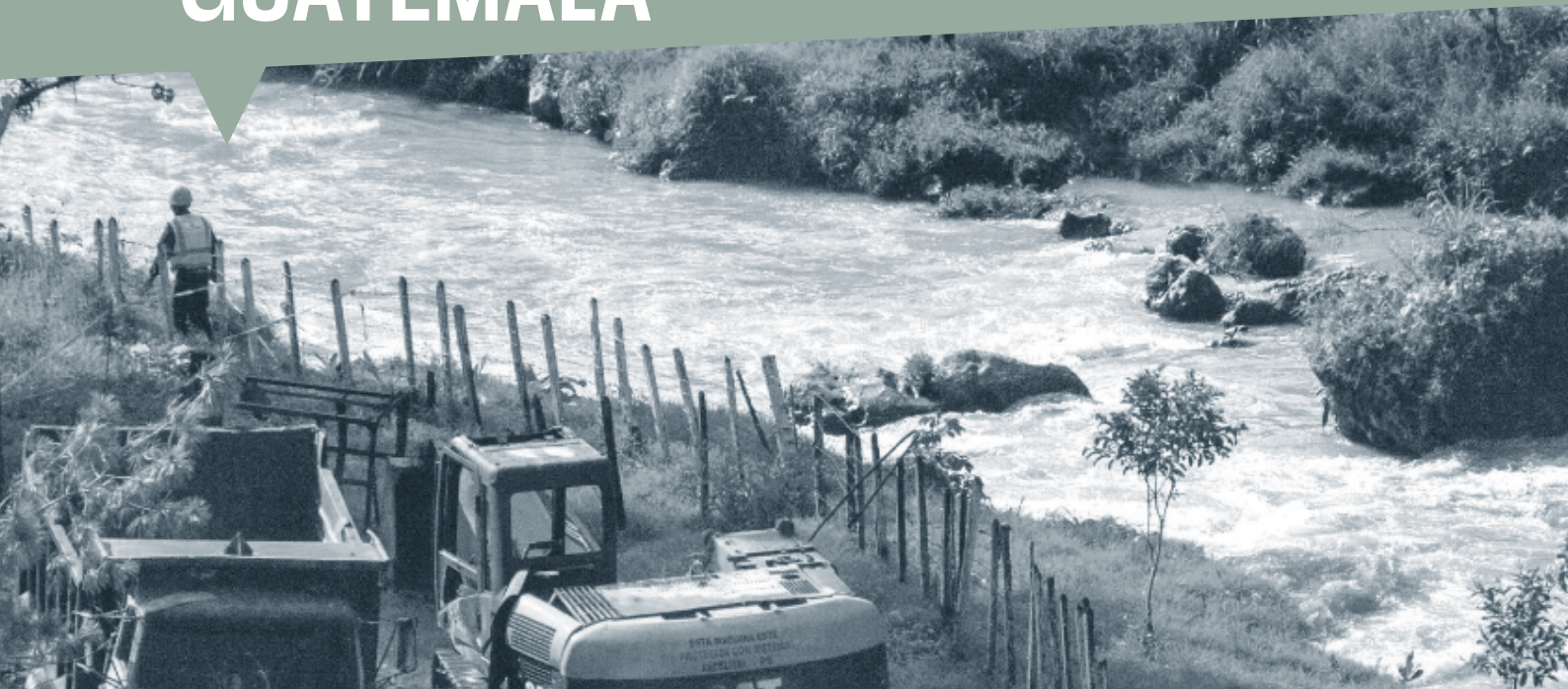
Martí Comas, J. (2021). *¿Internacionalización empresarial a cualquier precio? Megaproyectos internacionales con participación vasca en México*. OMAL y Paz Con Dignidad (eds.) Disponible a: https://omal.info/IMG/pdf/informe_megaproyectos_mexico_.pdf

PODER i ProDesc (2011). *El Lado Sucio de la Industria Eólica El Desarrollo y los Derechos Humanos en el Istmo de Tehuantepec, Oaxaca*. Disponible a: https://poderlatam.org/wp-content/uploads/2020/02/LadoSucio_IndustriaEolica.pdf

ProDesc (2018). *Energías renovables y captura corporativa del Estado: el caso de Electricité de France en el Istmo de Tehuantepec, Oaxaca*. Disponible a: www.prodesc.org.mx/wp-content/uploads/2019/11/prodesc-investigacion-corporativa-edf-web-comprimido.pdf

CAS 2:

PROJECTE HIDROELÈCTRIC A SANTA CRUZ DE BARILLAS, GUATEMALA



Vega del riu Q'anb'alam apropiada per Hidralia, 2013. Aquest arxiu es reproduceix sense cap ànim de lucre i amb finalitat divulgatives
Autoria: Marta Molina / Reporting on Resistances (RR)

EMPRESA MARIU

Ecoener-Hidralia (Espanya)

ENTRAMAT DE LES EMPRESSES INVOLUCRADES

- **Hidralia Energia** en el moment dels fets (extingida).
- Ara és **Ecoener** (empresa matriu espanyola). Actualment forma part del grup empresarial espanyol **Associació Empresarial Eòlica**.
 - **Hidro Santa Cruz**: filial de Ecoener a Guatemala.

PAÍS AFECTAT

Guatemala

SECTOR ECONÒMIC

Energètic, hidroelèctric

Guatemala compta amb una enorme riquesa hídrica, especialment en els departaments de Huehuetenango, Quiché i Alta Verapaz. A finals de 2003, es va promulgar la *Ley de Incentivos para el Desarrollo de Proyectos en Energías Renovables*, que va establir el desenvolupament dels recursos energètics renovables (art. 1) d'urgència i interès nacional i va crear un generós sistema d'incentius fiscals, econòmics i administratius.

DESCRIPCIÓ BREU DEL PROJECTE ECONÒMIC

Ecoener-Hidralia es va establir a Guatemala en 2008, a través de la seva empresa subsidiària Hidro Santa Cruz, encarregada d'executar el projecte Cambalam I. Aquest consistia en l'aprofitament d'un salt natural d'aigua del riu Cambalam, una cascada de 272 metres d'altura situada en Santa Cruz de Barillas. L'empresa pretenia construir una petita central elèctrica amb potència de 4,96 megawatts, amb una concessió d'explotació per a cinquanta anys.

IMPACTES SOFERTS I POSSIBLES DRETS VULNERATS

Les comunitats **denuncien múltiples afectacions socioculturals**, així com la vulneració del seu dret a la vida i a la integritat física, a la llibertat de moviment i al dret humà aigua i sanejament.

Al·leguen també la seva persecució política i l'afectació al seu dret a la llibertat d'expressió i manifestació, dret a la lliure associació, dret a la consulta prèvia lliure i informada, dret a la no discriminació, dret a la defensa i a un procés judicial just.

L'impacte de les activitats empresarials en l'entorn els ha suposat també l'afectació a drets territorials, com l'accés a la terra i als recursos naturals, drets ancestrals dels pobles indígenes, i al seu dret a un medi ambient sa.

NORMATIVA SUSCEPTIBLE DE SER VULNERADA

Normativa internacional

Conveni 169 de la OIT

- Article 6.1 i 6.2, sobre consultes degudes als pobles indígenes afectats.

Declaració de l'ONU sobre pobles indígenes de 2007.

- Articles 2, 19, 26 i 36, sobre la no discriminació dels pobles indígenes, el seu dret a consulta, als territoris, i la corresponent obligació dels Estats a salvaguardar aquests drets.

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics.

- Article 19, sobre la llibertat d'expressió.

Convenció Americana sobre Drets Humans:

- Article 13, sobre la llibertat d'expressió; article 26, sobre no discriminació; article 27, sobre el dret de les minories ètniques.

Protocol addicional a la Convenció Americana sobre Drets Humans en matèria de Drets Econòmics, Socials i Culturals.

- Article 11, sobre medi ambient sa; article 21, sobre seguretat pública.

Normativa nacional

Constitució Política de la República de Guatemala de 1993.

- Article 3, sobre dret a la vida; 5, sobre llibertat d'acció; 6, sobre detenció il·legal; 12, sobre dret a la defensa; 23, sobre inviolabilitat de l'habitatge; 24, sobre inviolabilitat de correspondència, documents i llibres; 33, sobre dret de reunió i manifestació; 34, sobre dret a la lliure associació; 35, sobre dret a la llibertat d'emissió de pensament; 46, sobre preeminència del Dret Internacional: s'estableix el principi general que en matèria de drets humans, els tractats i convencions acceptats i ratificats per Guatemala, tenen preeminència sobre el dret intern.



ESTRATÈGIES D'EXIGIBILITAT DE DRETS (JUDICIALS I EXTRAJUDICIALS)

A ESPANYA

Pregunta al Congrés dels Diputats. Jon Iñárritu García. Grup Mixt, Amaiur, va fer una pregunta a la Mesa del Congreso de los Diputados sobre el conflicte de Hidro Santa Cruz en Barillas per part de (2012).

Queixa al Defensor del Poble Espanyol (2014).

A GUATEMALA

Autogestió de la comunitat veïnal de Barillas (2009).

Consell Municipal de Barillas:

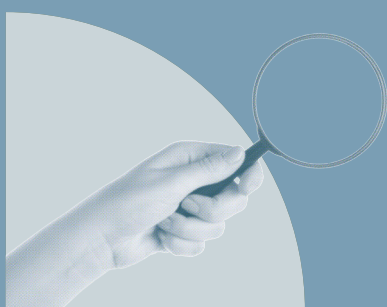
- Instar a l'empresa a la preceptiva realització de la consulta popular del projecte (2009).
- Denegació de llicència d'activitat a l'empresa (2009).

Difusió internacional, denúncies i campanyes civils:

- El sector industrial agrícola de Guatemala es posiciona en contra del projecte de la empresa (2012).
- Denúncia d'atentats contra activistes. Andrés Francisco Miguel, va ser assassinat i dues persones més van resultar greument ferides (2014).
- Visita de la delegació del Parlament Espanyol a Santa Cruz de Barillas. Les conclusions d'aquesta visita assenyalen falta d'informació veraç i la deficient interlocució entre les parts afectades (2013).
- Campanya civil de denúncia i recollida de firmes (2015).
- Participació de Arturo Pablo Juan, membre del Movimiento Social en Defensa de la Vida y los Bienes Naturales, en el grup de treball de Tractat vinculant (2016).

Denúncies:

- Denúncia davant del *Juzgado de Primera Instancia Penal, Narcoactividad y Delitos contra el Medio Ambiente de Santa Eulalia, per part del Movimiento de Resistencia de la Sociedad Civil Barillense*. S'exposava que: "durante 2009 la empresa Hidralia Energía inició sus actividades de gestión sin ningún tipo de información o consulta a las comunidades indígenas y no indígenas que se circunscriben por toda la microcuenca del río Canbalam" (2011).
- Denúncia davant el *Compliance Advisor Ombudsman*, (CAO, mecanisme arbitral internacional sota el paraigües organitzatiu del Banc Mundial), per falta de consulta prèvia adequada a la població indígena de Santa Cruz de Barilla, així com vulneració del dret a la salut i afectacions culturals (2015).



MECANISMES I INSTRUMENTS RELLEVANTS QUE HAN SERVIT PER A LA FISCALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT DE LES EMPRESES

INFORMES

Informe de la Convergencia por los Derechos Humanos, la Coordinación Maya Waquib'Kej i la Diócesis de Huehuetenango. Denunciaven que les mesures repressives adoptades pel Govern contra els veïns retractors del projecte i la declaració d'estat de setge durant 18 dies a la població de Barillas van ser desproporcionades (2012).

Informe anual de l'Alt Comissariat de les Nacions Unides per als Drets Humans, ACNUDH. En ell es mencionava també que l'estat de setge mancava d'una justificació clara i una anàlisi de necessitat, excepcionalitat i proporcionalitat (2012).

Informe del CAO estimant que les proves aportades són suficients per recolzar el relat de les persones denunciants (pertanyents a pobles indígenes locals). Tanmateix, es conclou que no se seguirà amb el monitoratge atès que els organismes vinculats al Banc Mundial dins el projecte d'Ecoener no preveuen futures actuacions de restauració i han cessat les seves activitats relacionades (2024).

EL CAS ESTÀ RELACIONAT AMB EUROPA, L'ESTAT ESPANYOL O CATALUNYA? COM?

Sí, el cas té relació directa amb Espanya.

L'empresari gallec Luis Castro Valdivia, màxim accionista de Ecoener, té un ampli historial d'actuacions polèmiques relacionades amb el sector hidroelèctric en la seva terra natal des dels anys '80 fins a principis de 2010.

Castro Valdivia i el seu germà van crear una subsidiària denominada *Hidro Santa Cruz* (HSC) per a posar en marxa, entre altres, el denominat Projecte *Canbalam I* i *Canbalam II* a Santa Cruz de Barillas. El contracte de constitució revelava l'existència de dos socis fundadors de capital espanyol: *Ecoener S.L.* (propietat de Luis Castro Valdivia), que es quedava amb el 85% de les accions, i *Desarrollo Hidroeléctrico Centroamericano*, DHC S.L., (del seu germà David Castro Valdivia), amb el 15% restant (2009).

Hidralia Energia (dins de DHC S.L) va liderar en una primera etapa el projecte, en qualitat de consultora especialitzada en enginyeria i desenvolupament de projectes. Però va ser Luis Castro Valdivia (*Ecoener*) el que va actuar després com apoderat de *Hidro Santa Cruz*. Des de llavors, el canvi de denominacions socials, càrrecs i responsabilitats ha estat una constant en la història de l'empresa. L'empresa DHC va canviar el seu nom pel de *David Castro S.L.* i després pel de *Hidraes Ingenieros y Consultores S.L.* Tanmateix, en la pràctica *Hidraes* i *Hidralia Energia* van acabar operant com una sola empresa i compartint seu i treballadors (2014).

FONTS

Alianza por la Solidaridad (5 de novembre, 2015). *Apoya a los pueblos indígenas de Guatemala: una empresa española destruirá sus recursos* [Web blog post]. Disponible a: <https://www.alianzaporsolidaridad.org/noticias/apoya-a-los-pueblos-indigenas-de-guatemala-una-empresa-espanola-destruira-sus-recursos>

Alianza por la Solidaridad (2020). *Una Hidroeléctrica Española contra los Pueblos Indígenas*. Disponible a: <https://www.alianzaporsolidaridad.org/axs2020/wp-content/uploads/Informe-Hidralia.pdf>

Amigos de la Tierra (10 de novembre, 2015). *Tres ONG exigen la retirada de una hidroeléctrica española de territorio indígena en Guatemala* [Web blog post]. Disponible a: <https://www.tierra.org/tres-ong-exigen-la-retirada-de-una-hidroelectrica-espanola-de-territorio-indigena-en-guatemala/>

Amigos de la Tierra (2016). *Hidroeléctricas insaciables en Guatemala*. Disponible a: https://www.tierra.org/wp-content/uploads/2016/10/hidroelectricos_insaciables_guatemala.pdf

Bran-Guzmán, E. (2020). *The struggle for territory in Mesoamerica*. Latin American and Caribbean Ethnic Studies 16(2).

EJ Atlas (s.d.). *Santa Cruz Barrillas dam and Hidralia, Guatemala*. Disponible a: <https://ejatlas.org/conflict/hidralia-guatemala>

Hernández, M. (15 de novembre, 2016). Así frenó una comunidad indígena los planes de la empresa española Ecoener-Hidralia en Guatemala. *ElDiario.es*. Disponible a: https://www.eldiario.es/desalambre/guatemala-hidroelectrica-hidralia-ecoener-medio-ambiente-extractivismo_1_3741613.html

Rodríguez, A. i De Luis, E. (2016). *Hidroeléctricas insaciables en Guatemala*. Disponible a: https://www.tierra.org/wp-content/uploads/2016/10/hidroelectricos_insaciables_guatemala.pdf

UDEFEGUA (2014). *Informe sobre situación de defensoras y defensores de derechos humanos enero a diciembre de 2014*. Disponible a: <https://udfegua.org.gt/informes/informe-sobre-situacion-de-defensoras-y-defensores-de-derechos-humanos-enero-a-diciembre-de-2014/>

CAS 3: EXTRACCIÓ MINERA DE FOSFATS I SORRES MINERALS A LA REGIÓ DE THIÈS, SENEGAL



Bassa d'aigua provocada per l'extracció de zirconi al projecte de GCO. Aquest arxiu es troba sota llicència de [Genèrica d'Atribució/Compartir-Igual 2.0](#)
Autoria: Ecologistes en Acció

EMPRESA MARIU

- Fertinagro Biotech, S.L.
- TiZir, S.A.

ENTRAMAT DE LES EMPRESSES INVOLUCRADES

- **Fertinagro Biotech, S.L.** (empresa matriu espanyola). La companyia pertany al grup empresarial espanyol **Térvallis Group**.
 - **Sephos Sénégal S.A.** Empresa hispano-senegalesa dedicada a l'extracció de fosfats (filial de Fertinagro Biotech, S.L)
- **TiZir, S.A.** (empresa matriu francesa). La companyia pertany al grup empresarial francès **Eramet, S.A.**.
 - **GGCO**. Empresa franco-senegalesa dedicada a l'extracció de zirconi (filial de TiZir, S.A.)

PAÍS AFECTAT

Senegal

SECTOR ECONÒMIC

Extracció minera de fosfat, zircó, ilmenita, rutil i altres minerals.

La indústria minera a gran escala s'ha desenvolupat al Senegal a partir d'una forta centralitat de l'Estat en detriment dels territoris locals pel que fa a la gestió dels béns naturals, alhora que s'establien règims legals facilitadors per la inversió estrangera.

La indústria del fosfat per a fabricació de fertilitzants s'ha desenvolupat al Senegal des de la dècada dels '70, afectant diverses regions del país. Entre elles, les localitats de Koudiadiène, Lam-lam i Pambal, a la regió de Thiès.

Al seu torn, l'extracció de minerals com el zircó, la ilmenita i el rutil, per al sector nuclear i l'aviació, es du a terme mitjançant la draga de grans extensions de sorra, fet que requereix una gran inversió econòmica. Aquesta ha pres rellevància sobretot a partir de l'any 2013 amb la mina de Grande Côte Opérations (GCO), la mina de zircó més gran del món, a la zona de Diogo, també a la regió de Thiès.

DESCRIPCIÓ BREU DEL PROJECTE ECONÒMIC

L'empresa **Sephos Sénégal** va instal·lar una mina d'extracció de fosfats l'any 2009 a les proximitats dels municipis de Koudiadiène, Lam-lam i Pambal, a la regió de Thiès. Aquesta zona ha sigut explotada per la indústria del fosfat des de l'any 1956 amb el projecte de la Société Sénégalaise des Phosphates de Thiès (SSPT), que actualment forma part del grup empresarial miner espanyol TOLSA.

El projecte de **GCO** va començar l'extracció de sorres minerals per l'obtenció de zirconi i ilmenita l'any 2013. L'explotació s'ubica a la zona de Diogo, a mitjan camí entre Dakar i Saint Louis, i afecta a més de 16.000 habitants de diverses poblacions. La concessió minera s'estén al llarg de 100 quilòmetres de la costa i l'empresa té permisos d'explotació per un període de vint-i-cinc anys.

IMPACTES SOFERTS I POSSIBLES DRETS VULNERATS

Les comunitats afectades denuncien múltiples afectacions socioculturals. Al·leguen també la vulneració de drets com el dret a la salut, dret a la intimitat, dret a la integritat física, així com amenaces i assetjaments a persones defensores de drets humans. Al·leguen també afectacions a drets de les comunitats rurals, dret a no ser discriminades per raó de gènere i al dret a ser consultades lliure, prèviament i adequadament informades.

L'impacte de les activitats empresarials en l'entorn els ha suposat també la vulneració del dret a una alimentació adequada, dret humà a l'aigua i al sanejament e, dret a un medi ambient sa, a unes condicions de treball dignes, dret a lliure manifestació i llibertat d'expressió, i dret a l'educació dels infants. També els ha suposat afectacions a la propietat privada i acaparament de terres.

NORMATIVA SUSCEPTIBLE DE SER VULNERADA

Normativa internacional

Declaració Universal dels Drets Humans de l'ONU.

- Article 26, sobre el dret a l'educació.

Convenció contra totes les formes de discriminació de les dones.

- Article 14, sobre els drets de les dones en zones rurals.

Conveni 169 de la OIT relatiu als pobles indígenes i tribals

- Article 6.1 i 6.2, sobre consultes degudes als pobles indígenes afectats.

Declaració de l'ONU sobre pobles indígenes de 2007.

- Articles 2, 19, 26 i 36, sobre la no discriminació dels pobles indígenes, el seu dret a consulta, als territoris, i la corresponent obligació dels Estats a salvaguardar aquests drets.

Declaració de les Nacions Unides sobre els drets dels camperols i altres persones que treballen la terra, 2018.

- Article 1, sobre el dret a la terra per subsistir; article 5.2, sobre els drets als recursos naturals; article 10, sobre el dret a la participació; article 24, sobre el dret a un habitatge digne.

Observació general Núm. 12 del Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals, sobre les obligacions que els Estats parteixen han de complir amb la finalitat de fer efectiu el dret a una alimentació adequada.

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics.

- Article 19, sobre la llibertat d'expressió.

Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC)

- Article 12, sobre el dret a la salut; articles 13 i 14, sobre el dret al treball digne i a l'educació.

Resolució 64/292 de l'Assemblea General de Nacions Unides, de 28 juliol 2010, que reconeix que el dret a l'aigua potable i al sanejament és un dret humà.

Normativa Regional

Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles

Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles sobre els Drets de la Dona (Protocol de Maputo)

Carta Africana sobre els Drets i el Benestar de l'Infant

Normativa nacional

Constitució de la República del Senegal, de 22 de gener de 2001.

- Article 7, sobre el reconeixement dels drets humans; article 15, sobre el dret de les dones a posseir terres; article 19, sobre el dret de les dones a accedir a la propietat privada; article 25-2, sobre dret a un medi ambient sa; article 98, sobre la supremacia dels acords internacionals adoptats en relació als tractats de drets humans ratificats.

Decret 72-1288, de 27 d'octubre de 1972, relatiu a les condicions afectació i desafectació de les terres de l'àmbit nacional.

- Pel que fa als drets d'indemnització dels comuners rurals afectats

Llei 2004-16, de 4 de juny de 2004, d'orientació agrosilvopastoral.

- Pel que fa a l'acaparament de terres rurals, al deure de restaurar les terres afectades, a la destrucció ambiental i a la conservació d'aigües freàtiques.

Llei 64-46, d'11 de juny de 1964, relativa al Domini Nacional i el seu Decret de desenvolupament Decret 64-573, de 30 de juliol de 1964.

- Pel que fa als drets de consulta lliure i informada de les comunitats rurals i la seva seguretat en la tinença de terres per a dur a terme les seves activitats.

Llei 20162016-32, de 8 de novembre de 2016, del codi miner.

- Pel que fa a la classificació dels sòls miners, al consentiment informat dels comuners afectats, la seva participació en qüestions ambientals, i al deure d'efectuar estudis d'impacte ambiental;
- Pel que fa a la destrucció de l'entorn, el deure de restauració i a la contaminació atmosfèrica;
- Pel que fa a les afectacions a la salut de les persones habitants al voltant dels projectes miners;
- Pel que fa a les condicions de treball dignes i al deure de formació dels treballadors.

Llei núm. 8113, de 4 de març de 1981, sobre el Codi de l'Aigua.

- Pel que fa a la contaminació de les aigües.
-



ESTRATÈGIES D'EXIGIBILITAT DE DRETS (JUDICIALS I EXTRAJUDICIALS)

ESTRATÈGIES COMUNES

Aliances comunitàries i amb actors internacionals:

- *L'Association pour le développement des activités des femmes et jeunes de Pambal, la Fédération nationale pour l'agriculture biologique, el Collectif pour la défense des intérêts de Koudiadiène, la Réseau national des personnes affectées par les opérations minières, i el CICODEV Afrique* van treballar conjuntament amb FIAN Internacional en la seva tasca de documentació a terreny dels impactes i dels informes emesos per aquesta entitat en les quals es fan recomanacions dirigides a l'Estat espanyol i francès, entre les quals destaquen:
 - Investigar els abusos de drets humans causats per les activitats mineres de l'empresa Sephos a Koudiadiène y Pambal. El mateix per l'empresa GCO a Diogo.
 - Els Estats implicats (Senegal, França i Espanya) tenen l'obligació de preveure mecanismes d'accés a la justícia a les comunitats afectades i establir mecanismes de responsabilitat de les empreses implicades, en particular: revisar els sistemes d'indemnització i reparació. La reparació no només ha d'incloure la indemnització, sinó també la restauració de les terres; atendre a que la reforma minera al Senegal ha de respectar el dret a la consulta prèvia.

Resolució de conflictes per jurisdicció civil i via extrajudicial:

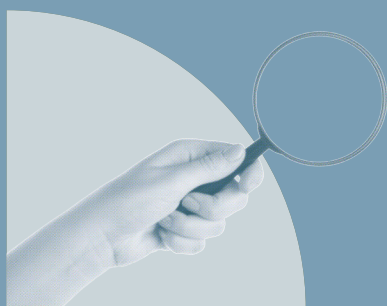
- **"Dret de resposta"** de les empreses implicades. Des de FIAN Internacional van intentar posar-se en contacte amb Sephos Senegal i GCO per l'oportunitat de respondre a les informacions recollides en seu informe (2024).
 - L'empresa espanyola ha ignorat els intents.
 - L'empresa francesa ha respost assegurant que les persones afectades van ser degudament informades i consultades i,; també, degudament inmenitzades. Afirmen haver fet totes les avaluacions i estudis d'impacte ambiental i social pertinents. Per últim, apunten que totes les terres afectades indègudament han estat restituides.

ACCIONS COL·LECTIVES I ORGANITZACIÓ CIVIL DIRIGIDES CONTRA GCO

Protestes multitudinàries, com la de la comunalitat Diokoul Diawrigne, sota el lema "GCO, Dafa Doy", "GCO, ja n'hi ha prou!" en wòlof (2025).

ACCIONS COL·LECTIVES I ORGANITZACIÓ CIVIL DIRIGIDES CONTRA SEPHOS

La població local de vint municipis afectats es va organitzar formant l'*Association pour la sauvegarde de l'environnement de Tobène (ASET)*. L'associació va organitzar la lluita, fins llavors dispersa en diferents protestes als municipis afectats, iniciant una batalla judicial contra la societat minera i mobilitzant el suport dels caps religiosos de les poblacions.



MECANISMES I INSTRUMENTS RELLEVANTS QUE HAN SERVIT PER A LA FISCALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT DE LES EMPRESES

INFORMES I PRONUNCIAMENTS D'ENTITATS DE LA SOCIETAT CIVIL COMUNS

FIAN Internacional. Basant-se en l'anàlisi dels marcs legals internacionals aplicables en matèria d'empreses i drets humans, l'informe elaborat per FIAN Internacional en col·laboració els amb actors locals mencionats conclou en una sèrie de recomanacions (2024):

- **Per al Senegal:** insta al país a prendre totes les mesures necessàries per assegurar els drets humans afectats; per garantir els drets de les dones a l'accés a la terra; a respectar els drets tradicionals de les comunitats rurals; dur a terme investigacions de danys ambientals; garantir la rehabilitació de les terres; garantir la participació efectiva de les comunitats afectades en els processos de presa de decisions ambientals; entre altres.
- **Per a Espanya i França:** insta als països a assegurar-se que les activitats de SEPHOS i GCO no causen cap abús dels drets humans de les comunitats afectades per les seves activitats; realitzar enquestes relatives als abusos de drets humans causats per les activitats mineres de SEPHOS i GCO; adoptar mesures concretes perquè els membres de les comunitats afectades per les activitats de SEPHOS i GCO tinguin accés efectiu a la justícia, reparació i garantia de no-repetició.

INFORMES I PRONUNCIAMENTS D'ENTITATS DE LA SOCIETAT CIVIL REFERENTS A GCO

Collectif de défense des Niayes. Grup ambientalista que agrupa diferents associacions d'agricultors i activistes locals. L'entitat ha elaborat un memoràndum que presenta els principals impactes del projecte (2024).

- Reducció de les superfícies hortícoles i dels seus rendiments; la destrucció de l'ecosistema; els riscos de salinització dels sòls en els perímetres hortícoles; el risc d'incompliment dels compromisos d'indemnització de les poblacions afectades; o, l'augment de la pobresa juvenil. Apunten que, fins avui, l'empresa no ha presentat cap anàlisi dels impactes en els ecosistemes, en la salut de les poblacions locals, o en els seus mitjans de subsistència, ni cap pla d'acció social i ambiental.

INFORMES I PRONUNCIAMENTS D'ENTITATS DE LA SOCIETAT CIVIL REFERENTS A SEPHOS

Association pour la sauvegarde de l'environnement de Tobène (ASET). Gràcies a aquesta entitat es va aconseguir un augment de les compensacions per via judicial més enllà de l'estipulat legalment, fet que va permetre que algunes persones desplaçades poguessin començar una nova activitat econòmica en àmbits com l'agricultura, ramaderia extensiva, o transport (2017).

EL CAS ESTÀ RELACIONAT AMB EUROPA, L'ESTAT ESPANYOL O CATALUNYA? COM?

Sí, les empreses Sephos Sénégal i GCO tenen relació directa amb Europa. Sephos forma part del grup empresarial espanyol Tervalis. Al seu torn, GCO forma part del grup empresarial francès Eramet.

Sephos Sénégal, S.A. és una empresa hispano-senegalesa dedicada a l'extracció de fosfats. El 19% del capital de l'empresa pertany a **Fertinagro Biotech, S.L.**, la matriu espanyola, mentre que el 81% restant de Sephos pertany a **IFCOM S.A.U.**, empresa senegalesa que a l'hora és propietat de **Lisardo De Mata Pastrana**, de nacionalitat espanyola.

- **Fertinagro Biotech, S.L.** és l'empresa matriu espanyola que, al seu torn, pertany al grup empresarial espanyol **Trevalis**, dedicat als sectors dels fertilitzants, la nutrició animal i la logística de productes industrials.

Grande Côte Opérations (GCO) és una empresa franco-senegalesa dedicada a l'extracció de zirconi. El 90% de l'empresa pertany a **TiZir**, i el 10% restant de GCO és propietat de **l'Estat de Senegal**, seguint els mínims establerts per la llei senegalesa. La participació de TiZir dins de GCO és fruit d'una col·laboració d'**Eramet** amb l'empresa australiana **Mineral Deposits Limited Senegal S.A.R.L.** (MDL), qui inicialment tenia els permisos d'exploració.

- **TiZir, S.A.**, és l'empresa matriu francesa de GCO i alhora pertany al grup empresarial francès **Eramet**, dedicat al sector miner de sorres minerals, magnesi, níquel i líti.

FONTS

Danielewitz, C. (17 de setembre, 2019). Phosphate Mining and the Paradox of Abundance. [Web blog post]. Disponible a: <https://edgeeffects.net/phosphate-mining/>.

Diallo, M.L. (2017). L'industrie du phosphate de Taïba au Sénégal : front minier et tensions locales. *VertigO. VertigO - la revue électronique en sciences de l'environnement*. Disponible a: www.doi.org/10.4000/vertigo.18330.

Ecologistas en Acción (1 de març, 2022). Zirconio e Ilmenita, los gigantes que caminan sobre la gran costa de Senegal. *Ecologista*, 111. Disponible a: www.ecologistasenaccion.org/195156/zirconio-e-ilmenita-los-gigantes-que-caminan-sobre-la-gran-costa-de-senegal/.

EJ Atlas (2022). *Taïba Phosphates Mine in the fertile gardening area of Niayes, Senegal*. Disponible a: <https://ejatlas.org/conflict/phosphates-mining-in-the-gardening-zone-of-niayes-mbo-ro-senegal>.

FIAN International (2024). *Extractivisme et dépossession au Sénégal: les cas de Koudiadiène, Pambal et Diogo*". Disponible a: www.fian.org/files/is/htdocs/wp11102127_GNIAANVR7U/www.files/Senegal_FR_Layout_fin_Oct_2024.pdf.

Kanoute, M. (2015). *La explotación minera de Koudiadiène. Una legislación sin verdadero debate*. Dakar: CICODEV Afrique. Disponible a: www.aefjnmadrid.org/wp-content/uploads/2017/03/SENEGAL-WEB.pdf.

Nazioarteko Elkartasuna (2024). Impact et risques de l'exploitation du zirconium dans la zone des niayes dans les communes de thieppe et dioukou. Senegal: Agència Basca de Cooperació per al Desenvolupament. Disponible a: https://coordinadoraongd.org/wp-content/uploads/2024/02/TdR_Zirconio-FR.pdf.

Sarr, S. (20 de gener, 2020). Las ilusiones perdidas de la explotación minera en Senegal. *El Salto*. Disponible a: www.elsaltodiario.com/mapas/explotacion-minera-senegal-circon.



CAS 4: PROJECTE PETROLIER DE CHEVRON-TEXACO A L'EQUADOR

Shushufindi (Sucumbíos). 2013. A la campanya "La mano sucia de Chevron" es van realitzar visites al pu Aguarico 4. Chevron-Texaco havia deixat piscines de deixalles amagades a l'Amazònia Equatoriana. Aquest arxiu es troba sota llicència de Genèrica d'Atribució/Compartir-Igual 2.0. Autoria: Cancelleria d'Equador.

EMPRESSES MATRIU

Texaco Petroleum (1964 -2001)
Chevron (2001 -2019)

ENTRAMAT DE LES EMPRESSES INVOLUCRADES

Estadunidenques

Texaco Petroleum (1964-2001)
Chevron (2001-2019)

Equatorianes

Ecuadorian Gulf Oil Company (1964 - XXX)
Petroecuador (1973 -1992)

PAÍS AFECTAT

Equador

SECTOR ECONÒMIC

Energètic. Perforació i extracció de petroli.

En els últims cinquanta anys, el petroli cru ha estat la principal font d'ingressos de l'Equador. A la dècada dels '70, més del 60% de l'increment anual del PIB s'atribuïa al petroli. La producció anual es va incrementar fins a tres-cents mil barrils per dia entre 1890 i 1991, quan Petroecuador va assumir el control operatiu de les concessions de Texaco. Les conseqüències d'aquesta producció han estat l'explotació de grans extensions de terres, especialment de la Amazònia equatoriana, béns naturals i impactes en les poblacions locals, moltes pertanyents a pobles indígenes.

DESCRIPCIÓ BREU DEL PROJECTE ECONÒMIC

L'empresa petroliera **Texaco** va iniciar l'any 1964 un projecte de perforació i extracció de petroli a les províncies equatorianes orientals de **Sucumbíos i Orellana**, situades al **Nord de l'Amazònia equatoriana**. Després de gairebé tres dècades, l'any 1992, Texaco va abandonar la zona deixant un enorme impacte ambiental sobre el territori i en les persones que l'habiten. El projecte incloïa més de dos-cents pous i la major part de les infraestructures construïdes a la zona, entre elles, l'oleoducte transequatorià. A més d'aquests impactes, la contaminació per no complir amb l'obligació d'emprar les tècniques adequades i actuar diligentment amb l'entorn va provocar danys que abastaven més de 450.000 hectàrees.

IMPACTES SOFERTS I POSSIBLES DRETS VULNERATS

Les comunitats **denuncien múltiples afectacions socioculturals**, així com la vulneració del seu dret a la salut, dret a la integritat física i dret a la vida digna. L'impacte de les activitats empresarials al medi els ha suposat també la vulneració del dret humà l'aigua i al sanejament, dret a l'alimentació, dret a un medi ambient sa, així com l'afectació a drets de propietat i drets territorials ancestrals.

NORMATIVA SUSCEPTIBLE DE SER VULNERADA

Normativa internacional

Conveni 169 de la OIT

- Article 6.1 i 6.2, sobre consultes degudes als pobles indígenes afectats.

Declaració de l'ONU sobre pobles indígenes de 2007.

- Articles 2, 19, 26 i 36, sobre la no discriminació dels pobles indígenes, el seu dret a consulta, als territoris, i la corresponent obligació dels Estats a salvaguardar aquests drets.

Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics.

- Article 19, sobre la llibertat d'expressió.

Convenció Americana sobre Drets Humans:

- Article 13, sobre la llibertat d'expressió; article 26, sobre no discriminació; article 27, sobre el dret de les minories ètniques.

Protocol addicional a la Convenció Americana sobre Drets Humans en matèria de Drets Econòmics, Socials i Culturals.

- Article 11, sobre medi ambient sa; article 21, sobre seguretat pública.

Normativa regional

Convenció Interamericana sobre Compliment de Mesures Cautelars de 1979. Ecuador (1982) i Argentina (1983).

- Argentina ignora la Convenció per pressions de Texaco.

Normativa nacional

Constitució de la República de l'Equador, 2008.

- Article 3, 10, 11, 16, sobre el deure de l'Estat equatorià de garantir els drets humans i protegir la natura; article 12, sobre el dret humà a l'aigua i sanejament; article 14 i 15; sobre el dret humà a un medi ambient sa; article 30, sobre el dret a viure en condicions adequades; article 32 sobre el dret humà a la salut; articles 35, 44, i 45, sobre els drets dels infants; article 43, sobre el dret a la salut de les embarassades; articles 56 a 60, sobre els drets de les poblacions indígenes; articles 61 a 66, sobre el dret a la participació en la presa de decisions; articles 71 a 74, sobre els drets de la natura; articles 76 a 82, 86 i 87, sobre el deure de l'Estat de garantir un procés judicial just i efectiu; article 91, sobre el dret a la informació.

Ley de Hidrocarburos (DS 2967 R.O. 711 del 15 de novembre de 1978).

- Article 3, sobre l'obligació dels contractistes a emprar maquinària moderna i eficient, així com aplicar totes les mesures necessàries per protegir la fauna i la flora, i evitar la contaminació.

Código de Salud, 1971.

- Article 12, sobre la prohibició d'abocament de residus contaminants al medi ambient sense previ tractament per fer-los inocus per la salut i els ecosistemes.

Ley de Aguas, 1972.

- Article 22, sobre la prohibició de contaminar les aigües de manera que afecta a la salut o al desenvolupament de la flora i la fauna.

Contracte de Concessió de Texaco de 1973.

- Clàusula 40, sobre l'obligació dels contractistes a emprar maquinària moderna i eficient, així com les tècniques més adients.
-



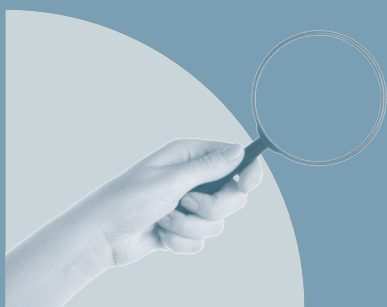
ESTRATÈGIES D'EXIGIBILITAT DE DRETS (JUDICIALS I EXTRAJUDICIALS)

Accions col·lectives i organització civil:

- Acció Ecològica organitza la primera ocupació de les oficines de Texaco a Quito i demana el boicot dels productes de l'empresa (1991).
- Llançament de la campanya "Amazonía por la Vida" encapçalada per *Acción Ecológica* (1994).
- Creació del *Frente de Defensa de la Amazonía* (1994).
- Creació d'una xarxa de monitoratge ambiental a la regió nord de la Amazonía (1996).
- Actualment, la organització sense ànim de lucre Unió d'Afectats i Afectades per les Operacions Petroleres de Texaco (UDAPT), reuneix comunitats pertanyents a 6 nacionalitats indígenes (Waorani, Siekopai, Siona, A'í Kofan, Shuar i Kichwa) i prop de 80 comunitats colones/pageses assentades en l'àrea contaminada per la transnacional Chevron.

Demandes davant d'òrgans judicials:

- En nom de 30.000 persones, *María Aguinda* i 75 residents de la Amazonía equatoriana presenten una demanda contra Texaco davant la Cort del Districte Sud de Nova York, sota la figura de "acció de classe". El que se sol·licitava era una indemnització per les lesions personals i els danys ocasionats en els seus béns per l'actuació de TexPet, com a operador del Consorci d'explotació de la zona afectada (1993).
- En nom de 25.000 residents de la Amazonía peruana, es presenta una demanda per *Gabriel Ashanga Jota* contra Texaco, que se sumarà amb la "demanda Aguinda" (1994).
- Després de la desestimació de la jurisdicció nord-americana, un grup de 48 persones afectades, amb l'advocat *Pablo Fajardo*, va iniciar una demanda contra *Chevron-Texaco* davant la Cort Superior de Justícia de Nueva Loja, Sucumbios, en Lago Agrio (2003).
- Després de l'inici del procés d'execució de la Sentència de Lago Agrio, la defensa de les víctimes va considerar que l'existència d'instruments internacionals signats per l'Equador facilitaria el reconeixement de la sentència o de mesures cautelars ordenades per la justícia equatoriana. Finalment es van iniciar accions per al reconeixement i execució de la sentència al Brasil, l'Argentina i el Canadà (2013).
- Les persones afectades equatorianes van portar la seva demanda davant la Cort Penal Internacional, en un intent de responsabilitzar al CEO de Chevron, John Watson, per crims contra la humanitat. La demanda no va prosperar (2014).



MECANISMES I INSTRUMENTS RELLEVANTS QUE HAN SERVID PER A LA FISCALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT DE LES EMPRESES

Mecanismes i instruments que han servit la fiscalització de l'activitat empresarial:

- El Ministre d'Energia i Mines, Petroecuador i Texpet firmen varis **acords de reparació i de lliberació de responsabilitats davant de possible futures reclamacions entre les parts firmats**. En cap d'aquests acords s'exonera les parts davant de reclamacions de tercers per actes derivats de l'activitat de l'empresa a la zona explotada (1994 -1998).
- S'aprova la **Ley de Gestión Ambiental (Ley 99-37 o LGA)**. Els articles 42 i 43.11 de la LGA van establir un procediment (el verbal sumari) i un jutge competent (el President de la Cort Provincial de la jurisdicció en la qual els danys s'haguessin produït) per a conèixer les *"acciones por daños y perjuicios y por el deterioro causado a la salud o al medio ambiente incluyendo la biodiversidad con sus elementos constitutivos"*. Aquests articles també facultaven que persones vinculades per un interès comú presentin accions, la qual cosa equival a una legitimació col·lectiva per a reclamar per drets ja existents que estan vinculats, i no la creació de nous drets col·lectius (1999).
- El cas Aguinda va acabar el seu recorregut a Nova York quan el tribunal que coneixia la demanada va reenviar cas a l'Equador sobre la base de forum non conveniens (Sentència de la Corte de Apelaciones de los Estados Unidos, del Segundo Circuito, New York, Aguinda v. Texaco, Inc., de 16 de agosto de 2002). Chevron va estar d'acord i es va comprometre a sotmetre's a un judici similar en la justícia equatoriana i a executar la sentència que emetessin els tribunals de l'Equador. El procés a l'Equador rebrà el nom de cas Lago Agrio (2002).
- La Cort Provincial de Justícia de Sucumbíos va dictar la sentència del cas Lago Agrio per la qual va condemnar a Chevron al pagament de 9.500 milions d'USD per danys ambientals i demanar disculpes públicament (2011). Chevron va presentar recurs de cassació i la Cort Nacional de Justícia va ratificar la condemna per danys i perjudicis, però va eliminar l'exigència de disculpes públiques, al no estar contemplades en la legislació equatoriana (2013).

Mecanismes i instruments que han afavorit a la impunitat empresarial:

- Tractat de Protecció d'Inversions entre la República de l'Equador i Estats Units (1997).
- Demandes de Chevron contra Equador davant la Cort Permanent d'Arbitratge de L'Haya, basant-se en el Tractat Bilateral de Protecció d'Inversions entre Estats Units i Equador.
 - Cas Chevron II (2006). La República de Equador es condena a pagar a Chevron una indemnització total de 112 milions d'USD (2016).
 - Cas Chevron III (2009). El Tribunal anul·la la sentència equatoriana de Lago Agrio, que condenava a Chevron a pagar 9.500 milions d'USD de indemnització. El Tribunal ratifica la seva posició (2018). Avui, el Tribunal encara ha de determinar la xifra amb la qual Equador haurà d'indemnitzar a Chevron, però unes primeres estimacions apunten a més de dos mil milions d'USD (2022).
- Cap dels intents de les afectades de fer valer la sentència de Lago Agrio en altres jurisdiccions, com la brasilera, argentina o la canadenca, va tenir èxit. Totes les argumentacions desestimatòries es basaven en el fet que Texaco i Chevron eren empreses diferents i, en tot cas, Chevron operava per mitjà de diferents filials en els respectius països, els actius de les quals res tenien a veure amb les reclamacions de Lago Agrio (2014-2016).

EL CAS ESTÀ RELACIONAT AMB EUROPA, L'ESTAT ESPANYOL O CATALUNYA? COM?

El cas té relació indirecta amb Europa.

Tot i no tenir relació directa amb Catalunya o Europa, Chevron és una empresa energètica multinacional estatunidenca activa en més de 180 països, entre ells Espanya.

FONTS

Guamán Hernández, A. i Prieto, J. (2019). *La Impunidad de las empresas transnacionales por violaciones de derechos humanos y ambientales. El caso Chevron: paradigma de la necesidad de normas vinculantes para garantizar el derecho al acceso a la reparación de víctimas de crímenes corporativos. Dismantle Corporate Power*. Disponible a: www.stopcorporateimpunity.org/wp-content/uploads/2019/04/INFORME_-La-Impunidad-de-las-Empresas-Transnacionales-El-Caso-Chevron-resumen-ejecutivo.pdf

Guamán Hernández, A. (2023). El caso Chevron. La victoria de la lex mercatoria frente a los derechos humanos y de la naturaleza. A Pigrau, A. i Iglesias, D. (ed. lit), *Litigación en materia de empresas y derechos humanos: estudio de casos*. Tirant Lo Blanch: Tarragona.

Pigrau, A. (2014). The Texaco-Chevron case in Ecuador: Law and Justice in the Age of Globalization. *Revista Catalana de Dret Ambiental*. 5(1). Disponible a: <https://revistes.urv.cat/index.php/rcda/article/view/1437/1403>

San Sebastian, M. (2000). *Informe Yana Curi. Impacto de la actividad petrolera en la salud de poblaciones rurales de la Amazonía ecuatoriana*. Instituto de Epidemiología y Salud Comunitaria "Manuel Amunárriz". Disponible a: www.medicusmundi.es/storage/resources/attachments/58650559deb7a_informe-yana-curi.pdf

Segon fòrum "Ecología y Política" (2003). Las apuestas del "caso Texaco" para el Ecuador. Pueblos Indígenas, petróleo y medio ambiente. Pontificia Universidad Católica del Ecuador, Quito, 23-24 de julio de 2003. Disponible a: www.flacso.edu.ec/portal/files/docs/caso_texaco.pdf

Subía Cabrera, A.C., i Mendoza Escalante, P.R. (2019). Análisis del Caso Aguinda vs Chevron. *Actualidad Jurídica Ambiental*, 86. Disponible a: www.actualidadjuridicaambiental.com/wp-content/uploads/2019/01/2019_01_08_Subia-Mendoza_Caso-Aguinda-vs-Chevron.pdf

Vicente Blanco, D.J. (2023). El caso *Chevron* contra Ecuador, una panorámica: el sistema internacional de protección de inversiones como parapeto ante la vulneración de los derechos humanos. A *Libro en homenaje al Profesor Jesús Quijano González*. Universidad de Valladolid. Disponible a: www.uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/65613/EL_CASO_CHEVRON_CONTRA_ECUADOR_UNA_PANOR.pdf?sequence=1&isAllowed=y

CAS 5: EXTRACCIÓ PETROLIERA AL DELTA DEL NÍGER, NIGÈRIA



Imatge aèria d'un tram del Delta del Níger on s'aprecia contaminació per vessaments d'hidrocarburs, 2011. Aquest arxiu es reproduïx sense cap ànim de lucre i amb finalitat divulgativa.

Autoria: UNEP Disasters and Conflicts.

EMPRESA MARIU

Ente Nazionale Idrocarburi (ENI), S.p.A.

ENTRAMAT DE LES EMPRESSES INVOLUCRADES

Ente Nazionale Idrocarburi (ENI), S.p.A: empresa italiana.

- **Nigerian Agip Oil Company Ltd (NAOC Ltd):** empresa subsidiaria d'ENI que operava sobre el territori en el moment dels fets.

PAÍS AFECTAT

Nigèria

SECTOR ECONÒMIC

Energètic. Perforació i extracció de petroli.

El sector petroler és **un dels pilars econòmics de Nigèria**, representant aproximadament el 90% dels seus ingressos per exportacions i al voltant del 60% dels ingressos governamentals. Des del descobriment de petroli a Oloibiri l'any 1956, la indústria ha impulsat el creixement econòmic del país, posicionant-lo com el productor més gran de cru a Àfrica fins a l'any 2023. No obstant això, aquesta dependència ha generat **desafiaments significatius**, com la corrupció, la desigualtat i una economia poc diversificada. A més, l'extracció de petroli ha causat **greus danys ambientals al delta del Níger**, incloent-hi vessaments i contaminació de sòls i rius, la qual cosa ha afectat les comunitats locals, la subsistència de les quals depèn de la pesca i l'agricultura. Aquestes tensions han derivat en **conflictes socials i protestes constants**, evidenciant la necessitat d'equilibrar el desenvolupament econòmic amb la justícia social i ambiental.

DESCRIPCIÓ BREU DEL PROJECTE ECONÒMIC

Eni va iniciar les seves operacions a Nigèria durant la dècada de 1960. La seva filial, **NAOC**, ha estat activa en diversos Estats del delta del Níger, incloent-hi Rivers i Bayelsa, on resideixen les comunitats afectades **Aggah i Ikiberi**. L'activitat de l'empresa s'ha centrat en l'exploració i producció de petroli i gas, i per això ha necessitat **la construcció d'una extensa xarxa d'infraestructures** com oleoductes i instal·lacions de producció. El 2022 l'empresa registrava una producció d'**11 milions de barrils de cru** provinent de Nigèria. Alhora, entre 2014 i 2018, **NAOC va informar de més de 800 vessaments de cru** en les seves instal·lacions, fet que evidencia una manca de control sobre les seves infraestructures (2023).

IMPACTES SOFERTS I POSSIBLES DRETS VULNERATS

Més de cinquanta anys d'indústria petroquímica i d'hidrocarburs al Delta del Níger han derivat en una **contaminació de la zona sense precedents en l'àmbit mundial**. L'entorn s'ha vist afectat completament per aquesta activitat que ha impactat en la salut de les persones residents, incloent-hi els seus mètodes tradicionals de subsistència com la pesca, així com els ecosistemes, les reserves d'aigua potable, les terres, l'aire, la vegetació i la fauna.

Les comunitats afectades denuncien **múltiples afectacions socioculturals**. Al·leguen la vulneració de drets com el dret a la salut, a l'habitatge digne, dret a la intimitat, dret a la integritat física, **així com amenaces, assetjaments i desaparicions de líders comunitaris**. Al·leguen també afectacions a drets de les comunitats rurals.

L'impacte de les activitats empresarials en l'entorn els ha suposat també la vulneració del dret a una alimentació adequada, dret humà a l'aigua, sanejament i higiene, dret a un medi ambient sa.

NORMATIVA SUSCEPTIBLE DE SER VULNERADA

Normativa internacional

Declaració Universal dels drets humans de les Nacions Unides.

- Article 3, sobre el dret a la vida, la llibertat i seguretat.

Conveni 169 de la OIT relatiu als pobles indígenes i tribals.

Declaració de les Nacions Unides sobre els drets dels camperols i altres persones que treballen la terra, 2018:

- Article 1, sobre el dret a la terra per subsistir; article 5.2, sobre els drets als recursos naturals; article 24, sobre el dret a un habitatge digne.

Observació general Núm. 12 del Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals, sobre les obligacions que els Estats parteixen han de complir amb la finalitat de fer efectiu el dret a una alimentació adequada.

Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC)

- Article 12, sobre el dret a la salut

Resolució 64/292 de l'Assemblea General de Nacions Unides, de 28 juliol 2010, que reconeix que el dret a l'aigua potable i al sanejament és un dret humà.

Normativa regional

Carta Africana dels Drets Humans i dels Pobles.

- Article 21, sobre els drets als recursos naturals; Article 24, sobre el dret a un medi ambient sa.

Carta Africana sobre els Drets i el Benestar de l'Infant.

- Article 5, sobre el dret inherent a la vida.

Normativa nacional

Constitució de la República Federal de Nigèria, 1999.

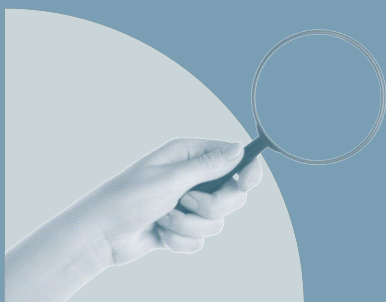
- Article 16, sobre el dret a una alimentació adequada; article 17, sobre els drets dels infants; article 20, sobre el dret a un medi ambient sa; article 33, sobre el dret a la vida; article 34, sobre el dret a la dignitat; article 35, sobre detencions arbitràries i procés judicial just.



ESTRATÈGIES D'EXIGIBILITAT DE DRETS (JUDICIALS I EXTRAJUDICIALS)

Aliança amb les ONG internacionals Friends of the Earth Nigeria i Europa:

- Demanda civil davant el Tribunal de Milà contra la empresa Eni per exigir la neteja del terreny i el rescabament pels danys causats a la comunitat Ikebiri com a conseqüència del petroli abocat al riu Níger l'any 2010 (2017).
- Comunicacions al Punt Nacional de Contacte Italià. Instrument dels Principis rectoros de les Nacions Unides sobre les empreses i els drets humans (2017).



MECANISMES I INSTRUMENTS RELLEVANTS QUE HAN SERVIT PER A LA FISCALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT DE LES EMPRESES

JURISPRUDÈNCIA APORTADA A LA DEMANDA CIVIL DAVANT EL TRIBUNAL DE MILÀ

Sobre l'Estat de Nigèria i l'obligació de garantir els drets humans en context d'exploracions petroleres

Jurisprudència regional africana

- Sentència No. 155/96 (2001) de la Comissió Africana de Drets Humans i dels Pobles (2001).
- Sentència del Tribunal de Justícia de la Organització Regional que agrupa als Estats d'Àfrica Occidental (CEDEAO) (2012).

Sobre la competència dels Tribunals Italians per conèixer l'assumpte

Jurisprudència italiana

- Varis procediments penals oberts a Itàlia sobre suborns per accedir a explotacions petrolíferes al Delta del Níger vinculen a NAOC i ENI sota la mateixa direcció.
- Tribunal Suprem d'Itàlia, 17/03/2016 n.º 11442, sobre societats pantalla d'ENI (2016).

Jurisprudència regional europea:

- Tribunal de Primera Instància CE, assumpte T- 354/94, Stora Kopparbergs Bergslags v. Comissió (2002).
- Tribunal de Justícia CE, assumpte C-217/05, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio v. Compañía Española de Petróleos, S.A. (2006).
- Tribunal de Justícia CE, assumpte C- 97-08, Akzo Nobel v. Comissió (2009).
- Tribunal de Justícia CE, assumpte T- 39/07, Eni S.p.A. v. Comissió (2011).
- Tribunal de Justícia CE, assumpte C-508/11, Eni S.p.A. v. Comissió (2013).

Sobre la responsabilitat de la matriu

Jurisprudència nigeriana

- Tribunal Suprem de Nigèria, Mobil Producing Nigeria Unlimited v. Chief Monokpo (2003).
- Alta Cort Federal de Nigèria, Asaba, Agbara v. Shell Petroleum Development Company of Nigeria (2010).

Jurisprudència rellevant de tercers estats

- Cambra dels Lords Britànica, Caparo v. Dickman (1990)
- Tribunal d'Apel·lació de Londres, Chandler v. Cape plc (2012)

NORMATIVA ALEGADA A LA DEMANDA

Sobre la competència dels Tribunals Italians per conèixer l'assumpte

Normativa regional europea

- Tractat de Funcionament de la Unió Europea. Article 101, sobre normativa de competència dins el mercat europeu i actes de les filials imputables a les empreses matrius.
- Reglament Europeu 1215/12 (Brussel·les 1a). Article 4, sobre la jurisdicció dels tribunals europeus.

Normativa italiana

- Llei 218/95, Riforma del sistema italiano di diritto internazionale privato. Article 3, sobre la jurisdicció dels tribunals italians.

PRONUNCIAMENTS JUDICIALS

El Tribunal de Milà admet la demanda i comença el judici Francis Timi (Ikebiri Community) v. Eni SpA and Nigerian Agip Oil Company (gener, 2018).

- Des de NAOC, després que el Tribunal de Milà admetés a tràmit la demanda de la comunitat Ikebiri van demanar arribar a un acord extrajudicial per evitar el judici i van acceptar una mediació sota l'assistència del Punt Nacional de Contacte italià.
- Mesos més tard, el tribunal declararia el sobreseïment després que la comunitat Ikebiri i l'empresa Eni arribessin a un acord extrajudicial.

ACORDS I PRONUNCIAMENTS EXTRAJUDICIALS DEL PUNT NACIONAL DE CONTACTE, PNC, ITALIÀ

- Informe de seguiment de la primera instància presentada per la comunitat Ikebiri davant el PNC (2017).
- Condicions d'acord entre la comunitat Ikebiri i l'empresa Eni a partir de la mediació amb el PNC italià (2019).
- Seguiment de la negociació mediada pel PNC entre la comunitat Ikebiri i Eni (2019).
- El PNC tanca el procediment després que la comunitat Ikebiri i Eni arribessin a un acord fora la mediació (2022).

EL CAS ESTÀ RELACIONAT AMB EUROPA, L'ESTAT ESPANYOL O CATALUNYA? COM?

Sí, el cas té relació directa amb Europa.

Ente Nazionale Idrocarburi (ENI), S.p.A: Multinacional petrolera italiana que comença la seva activitat al país l'any 1962 a partir de la seva subsidiària. L'Estat italià ostenta el 30% de l'empresa i el Ministeri d'Economia i Finances la controla en virtut de la participació accionarial mantinguda tan directament com a través de *Cassa Depositi e Prestiti S.p.A*. El Ministeri té un control fàctic sobre l'empresa i, degut a la participació pública, la seva gestió financera està monitorada per la *Corte dei Conti*.

- **Nigerian Agip Oil Company Ltd (NAOC Ltd):** empresa subsidiària de ENI que operava al Senegal. Tanmateix, l'agost de 2024 ENI va vendre NAOC a l'empresa nigeriana OANDO PLC per **283 milions de dòlars**.
- **OANDO PLC** es defineix al seu lloc web com empresa nigeriana i indígena líder en el sector la innovació i sostenibilitat energètica.

ENI continua operant a Nigèria a través de les seves altres subsidiàries **Nigerian Agip Exploration, NAE, i Agip Energy and Natural Resources, AENR**.

Eni actua a l'Estat espanyol oferint diferents serveis relacionats amb el sector energètic i petroquímic.

FONTS

Dismantle Corporate Power (s.d.). Nigerian Community Sues Italian Oil Giant Eni. [Web blog post]. Disponible a: www.stopcorporateimpunity.org/nigerian-community-sues-italian-oil-giant-eni/.

Elfredah, K. (17 de setembre, 2023). Silent disaster: Eni's Nigerian subsidiary accused of causing major oil spill. [Web blog post]. Disponible a: www.theferret.scot/eni-nigerian-subsidiary-causing-major-oil-spill/.

Marullo, M. C. (2020). Recientes desarrollos en los litigios transnacionales empresas y Derechos Humanos: el caso Kiobel III. *Cuadernos Europeos de Deusto*, 63. Disponible a: www.ced.revistas.deusto.es.

Marullo, M. C. (2023). Eni v. Nigerian ikebiri community. La responsabilidad por violación de los derechos humanos de una empresa de participación estatal. A Pigrau, A. i Iglesias, D. (ed. lit), *Litigación en materia de empresas y derechos humanos: estudio de casos*. Tirant Lo Blanch: Tarragona.

Mind the Gap (8 de juliol, 2020). Case study: Eni settlement with a Nigerian community. [Web blog post]. Disponible a: www.mindthegap.ngo/harmful-strategies/avoiding-liability-through-judicial-strategies/settling-cases/eni-settlement-with-a-nigerian-community/.

Observatorio de Responsabilidad Social Corporativa (9 de maig, 2017). Acceso a Remedio. El caso de la petrolera italiana Eni en el Delta del Níger. [Web blog post]. Disponible a: <https://observatoriorsc.org/acceso-justicia-petrolera-ine-delta-niger/>.

Studio Legale Saltamacchia (s.d.). Ikebiri community against ENI and NAOC. [Web blog post]. Descripció del cas i documentació relativa, inclòs el **text de la demanda de la comunitat Ikebiri davant el Tribunal de Milà**. Disponible a: www.studiolegalesaltamacchia.com/en/environmental-causes/community-ikebiri-against-eni-naoc/.

United Nations Environment Programme (2011). *Environmental assessment of Ogoniland*. Disponible a: www.unep.org/resources/report/environmental-assessment-ogoniland.

CAS 6:

EL RETROCÉS DE LA GLACERA PALCARAJU, HUARAZ, PERÚ



Llac glacial Palcacocha envoltat per la glacera Pucaranra i la glacera Palcaraju, 2015. Aquest arxiu es reproduceix sense cap ànim de lucre i amb finalitat divulgatives.
Autoria: Walter Hupiu Tapia / Germanwatch e.V.

EMPRESA MARIU

RWE AG (Renània; Westfàlia; Electricity plant)

ENTRAMAT DE LES EMPRESES INVOLUCRADES

RWE AG

PAÍS AFECTAT

Perú

SECTOR ECONÒMIC

Energètic. Fossil / no-renovable: carbó i derivats, gas natural, nuclear (àmbit mundial).

Diversos estudis independents han identificat a les companyies energètiques com les principals responsables de les emissions històriques mundials de gasos amb efecte d'hivernacle (GEH), que contribueixen a la crisi climàtica des de 1988. El 2024, un estudi sobre les Carbon Majors, assenyalava que les 78 empreses energètiques més grans, entre les quals es troba RWE, són responsables de més del 70% de les emissions històriques de GEH.

DESCRIPCIÓ BREU DEL PROJECTE ECONÒMIC

La companyia RWE és una empresa que opera en el sector de producció energètica des de l'any 1898.

L'any 2013, el [Climate Accountability Institute](#) i el [Carbon Disclosure Project](#) assenyalaven a RWE com l'empresa europea més contaminant en termes d'emissió de CO₂, sent responsable del 0,5% de les emissions globals de GEH.

L'any 2019, l'empresa alemanya anunciava els seus plans de transició cap a la producció d'energies renovables. Malgrat tot, l'any 2022, el 78,9% de la producció d'energia de RWE era a partir de fonts fòssils i/o no-renovables (33,7% a partir de gas, un 32,7% a partir de lignit, 21,0% renovables, 7,8% energia nuclear, 4,7% carbó dur i 0,1% altres fonts).

Al seu tron, l'any 2021, un estudi de la revista acadèmica [Nature Geoscience](#), va concloure que era pràcticament segur, amb una probabilitat superior al 99%, que el canvi climàtic induït per l'ésser humà hagi causat el retrocés de la glacera Palcaraju, als Andes peruans, fet que ha augmentat el risc d'inundacions a la ciutat de Huaraz.

IMPACTES SOFERTS I POSSIBLES DRETS VULNERATS

El 2015, el llac glacial Palcacocha, situat a pocs quilòmetres per sobre de la ciutat de Huaraz ja havia experimentat una creixuda de més de ~~34~~ **vegades la seva mida** ~~tamany des de 1970~~ (2015). El canvi climàtic està incrementant el risc que grans blocs de gel es despenquin de les glaceres i caiguin al llac, fet que causaria una onada de marea devastadora i inundacions de metres d'altura a la ciutat. Més de 50.000 persones viuen a la zona de perill. ~~L'any 1941~~, el despeniment d'un gran bloc de gel va causar un al·livió que va destruir part de la ciutat. Des de llavors, els habitants viuen amb la por que el desastre es repeteixi.

Els drets que es consideren vulnerats en aquest cas són el dret a la vida i a la integritat física, a causa del risc d'inundació que representa la llacuna Palcacocha, i el dret a la propietat, ja que els habitatges i béns dels afectats estan en perill a causa del desglaç induït pel canvi climàtic.

NORMATIVA SUSCEPTIBLE DE SER VULNERADA

Normativa internacional

Resolució A/76/L.75 de l'Assemblea General de les Nacions Unides sobre el Dret humà a un medi ambient sa, de de 26 de juliol de 2022.

Declaració Universal dels drets humans de les Nacions Unides

- Article 25, sobre el dret humà un habitatge adequat relatiu al dret humà a un nivell de vida adequat

Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC)

- Article 11, sobre el dret humà un habitatge adequat relatiu al dret humà a un nivell de vida adequat

Normativa regional:

Convenció Americana dels Drets Humans (Pacto de San José)

- Article 5, sobre el dret humà a un habitatge adequat relatiu al dret humà a la integritat física.

Conveni Europeu per la protecció dels Drets Humans i les Llibertats fonamentals.

- Article 8, sobre el dret humà a un domicili adequat.

Normativa nacional**Alemanya**

- Llei Fonamental de la República Alemanya, 1949.
 - Article 13, sobre el dret a l'habitatge adequat relatiu a la inviolabilitat del domicili; article 14, sobre el dret a la propietat; article 20, sobre el deure estatal de protegir el medi ambient.
- Codi Civil Alemany, 1900
 - Article 1004, sobre la propietat privada i el dret a reclamar el cessament de qualsevol interferència al seu gaudi ple i lliure (Fonament de la demanda).

Peruana

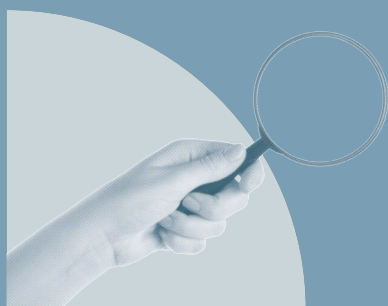
- Constitució Política del Perú, 1993.
 - Article 2, sobre el dret a un medi ambient sa; article 7, sobre el dret a l'habitatge adequat relatiu al dret a la intimitat personal y vida familiar; articles 70 a 73, sobre el gaudi lliure de la propietat privada.



ESTRATÈGIES D'EXIGIBILITAT DE DRETS (JUDICIALS I EXTRAJUDICIALS)

Aliança amb la ONG alemanya Germanwatch:

- **Demanda civil davant la cort regional d'Essen.** La demanda es basa en l'amenaça que les emissions de GEH de l'empresa RWE causen al dret de propietat que ostenta el Sr. Lliuya respecte el seu domicili (article 1004 del Codi Civil Alemany). La demanda exigeix a RWE pagar el cost de les mesures necessàries per assegurar la localitat enfront el risc d'inundació, ja que la pujada global de temperatures causarà l'enfonsament del glaciari situat sobre el seu municipi, Huaraz (2015).
- Campanyes de comunicació: *The climate case, Lliuya v. RWE.*



MECANISMES I INSTRUMENTS RELLEVANTS QUE HAN SERVIT PER A LA FISCALITZACIÓ DE L'ACTIVITAT DE LES EMPRESES

NORMATIVA ALEGADA A LA DEMANDA

Sobre la competència dels Tribunals alemanys per conèixer l'assumpte:

Normativa regional europea

- Tractat de Funcionament de la Unió Europea.
 - Article 101, sobre normativa de competència dins el mercat europeu i actes de les filials imputables a les empreses matrius.
- Reglament Europeu 1215/12 (Brussel·les 1a).
 - Article 4, sobre la jurisdicció dels tribunals europeus; article 63, sobre la seu territorial de les empreses europees.
- Reglament Europeu 864/2007 (Roma II).
 - Articles 4, 7 i 24, sobre l'adequació de jutjar l'assumpte sota la normativa alemanya encara que els danys al·legats ocorrin al Perú.

Normativa alemanya

- Codi Processal Civil Alemany.
 - Article 1, sobre la jurisdicció dels tribunals alemanys per conèixer d'assumptes relatius a empreses alemanyes.
- Acta Constituent de les Corts alemanyes.
 - Articles 23 i 71, sobre la jurisdicció dels tribunals alemanys per conèixer d'assumptes relatius a danys ocasionats per activitats realitzades en territori alemany (la majoria d'explotacions de carbó de RWE es troben en sol alemany).
- Codi Civil alemany.
 - Article 31, sobre la legitimació passiva de RWE per ser demandada a en territori alemany; article 44, sobre l'adequació d'aplicar normativa alemanya per jutjar impacte ambiental en tercers països quan son causats per actuacions sota jurisdicció alemanya; article 823 sobre la responsabilitat de RWE de l'amenaça patida pel Sr. Lliuya, independentment de no ser l'únic causant; article 830 sobre la responsabilitat encara que no es pugui determinar de manera exacta el causant de l'amenaça; article 1004, sobre el dret a la propietat i l'obligació de RWE de posar fi o remeiar el perill que les seves activitats causen a les propietats del Sr. Lliuya.
- Acta Federal de control d'emissions.
 - Sobre la responsabilitat de RWE sobre les emissions de les seves filials.
- Acta de responsabilitat ambiental alemanya.
 - Sobre la responsabilitat de RWE respecte les amenaces que causen les seves emissions.

INFORMES APORTATS A LA DEMANDA

Sobre la relació entre la producció d'energia a partir de fonts fòssil amb el canvi climàtic, la subseqüent desaparició de glaciars als andes peruans i l'increment de llacs

- IPCC(2014). *Climate change 2014: Impacts, adaptation, and vulnerability. Part A: Global and sectoral aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (pp. 899–944). Cambridge University Press. Disponible a: www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-Chap18_FINAL.pdf.
- IPCC. (2014). *Climate change 2014: Impacts, adaptation, and vulnerability. Part B: Regional aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (V. R. Barros et al., Eds.). Cambridge University Press. Disponible a: www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-Chap27_FINAL.pdf.

JURISPRUDÈNCIA APORTADA A LA DEMANDA

Sobre l'origen humà de les emissions de GEH que contribueixen al canvi climàtic i les seves conseqüències

Internacional

- Sentència de la Cort Suprema dels Països Baixos, de 20 de desembre 2019, *Urgenda Foundation v. State of the Netherlands*. Urgenda. Sobre el vincle causal entre les emissions de GEH produïdes per RWE i la certesa que una exposició acumulada als danys i les amenaces que suposen aquestes emissions han conduït a l'estat actual de perill imminent sobre la propietat del Sr. Lliuya.
- Sentència de la Cort Suprema dels Estats Units, de 26 de juny 2006, *Massachusetts v. EPA*, 549 U.S. 497. Sobre el vincle entre les emissions de GEH dels vehicles i l'erosió de la costa de Massachusetts degut a la pujada del nivell del mar.

Alemanya

- Sentència de la Cort Regional de Colònia, de 13 de febrer 1990, 5 O 331/89. Sobre la possibilitat del Sr. Lliuya de dirigir la demanda contra qualsevol dels responsables de l'amenaça causada a la seva propietat.
- Sentència de l'Alta Cort Regional de Düsseldorf, de 5 de desembre 1990, 9.U.101/90. Sobre l'amenaça que suposa el risc d'enfonsament d'un mur de contenció respecte els habitatges immediatament colindants.
- Sentència de la Cort Administrativa Federal, de 30 de juny 2005, 7.C.26.04. Sobre la legislació alemanya d'emissions GEH.
- Sentència de la Cort Administrativa Federal, de 1 de desembre 2006, V ZR 112/06. Sobre l'actuació de RWE, el manteniment conscient de les seves emissions, i el perill relatiu a la propietat del Sr. Lliuya.

PRONUNCIAMENTS JUDICIALS

- Pronunciament de l'Alt Tribunal Regional de Hamm, de 30 de novembre 2017. El Tribunal declara clarament que els grans emissors de GEH com RWE són responsables pels efectes soferts per les persones afectades pel canvi climàtic. El Tribunal determina que considera admissible un reclamació civil basada en l'article 1004 del Codi Civil Alemany contra RWE i decideix entrar en la fase probatoria (2017).
- Primera vista del judici anunciada pels dies 17 a 19 de març.

EL CAS ESTÀ RELACIONAT AMB EUROPA, L'ESTAT ESPANYOL O CATALUNYA? COM?

Sí, el cas està relacionat directament amb amb Europa i indirectament amb l'Estat espanyol i Catalunya.

RWE es va fundar a Essen, Alemanya, país on històricament ha ubicat les seves mines de carbó. A més, l'empresa actua a diversos països, entre ells l'Estat espanyol sota les següents filials, algunes d'elles amb seu a Barcelona:

- **RWE Renewables Iberia S.A.U.:** responsable del desenvolupament, construcció, operació i manteniment de projectes com parcs eòlics i plantes fotovoltaïques (seu a Barcelona).
- **RWE Innogy AERSA, S.A.U.:** centrada en l'explotació de parcs eòlics i centrals minihidràuliques.
- **Danta de Energías S.A.:** dedicada a l'avanç de tecnologies d'emmagatzematge i generació d'energia.
- **RWE Service Iberia S.L.:** La seva activitat principal és la prestació de serveis de manteniment i gestió d'instal·lacions energètiques (seu a Barcelona).

FONTS

Bertram, D. (2022). Environmental Justice “Light”? Transnational Tort Litigation in the Corporate Anthropocene. *German Law Journal*, 23(5). Disponible a: www.cadmus.eu.eu/handle/1814/74808.

GermanWatch (s.d.). The Climate Case: Saúl versus RWE. [web blogpost]. Disponible a: <https://www.germanwatch.org/en/climate-case-saul-versus-rwe>

Mayer, B. (2022). Law, justice and the role of courts in changing the social superstructure narrative in climate litigation. *Global Policy*, 14(2). Disponible a: www.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1758-5899.13174.

Rwe.climatecase.org (s.d.). Timeline. [Web blogspot]. Disponible a: <https://rwe.climatecase.org/en/legal#timeline>

Stuart-Smith, R.F., Roe, G.H., Li, S. et al. (2021). Increased outburst flood hazard from Lake Palcacocha due to human-induced glacier retreat. *Natural Geoscience*, 14. Disponible a: <https://www.nature.com/articles/s41561-021-00686-4>

Wedy, G. i Wolfgang, S. (2021) Notes on So-Called ‘Climate Litigation’ in Germany: The Lliuya V. RWE Case. *Joaçaba*, 21(1). Disponible a: www.papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3784658.

